

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Uuden edellä

Haastavan lapsen kohtaaminen varhaiskasvatuksessa

Suomi, Piia

2013 Hyvinkää

Laurea-ammattikorkeakoulu
Hyvinkää

Haastavan lapsen kohtaaminen varhaiskasvatuksessa

Piia suomi
Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Lokakuu, 2013

Suomi, Piia

Haastavan lapsen kohtaaminen varhaiskasvatuksessa

Vuosi 2013 Sivumäärä 33

Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, kuinka haastavasti käyttäytyvää lasta kohdataan varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyön pääkysymyksinä on, kuinka kasvattajat varhaiskasvatuksessa kohtaavat lapsen, joka käyttäytyy haastavasti, mitä on haastava käyttäytyminen sekä kuinka ohjataan haastavaa lasta. Pääkysymyksenä on myös, että mitä on haastavan lapsen hyvä kohtaaminen varhaiskasvatuksessa. Näistä kysymyksistä saatujen tulosten pohjalta laadin esitteen haastavan lapsen kohtaamisesta varhaiskasvatuksessa. Esite on tarkoitettu varhaiskasvatuksessa työskenteleville kasvattajille. Tutkimusmenetelmänä opinnäytetyössä käytän haastatteluja, jotka sopivat kvalitatiivisen tutkimuksen menetelmäksi. Haastatteluja toteutan kolme. Haastatellut henkilöt ovat Hyvinkään kaupungin varhaiskasvatuksen henkilökuntaa. Haastatteluiden avulla saan hyvää kokemusta ja tietoa haastavan lapsen kohtaamisesta. Haastattelut tuovat esiin jokaisen haastateltavan hiljaista tietoa haastavan lapsen kohtaamisesta. Jokaisella haastateltavalla on vankka kokemus varhaiskasvatustyöstä. Haastattelut tuovat esiin hyviä käytäntöjä haastavien lasten ja heidän vanhempiensa kohtaamisesta.

Haastatteluista käy ilmi, että haastavia lapsia on olemassa ja haastavan lapsen kohtaaminen vaatii kasvattajalta ammattitaitoa, kärsivällisyyttä, aitoa läsnäoloa ja välittämistä. Haastatteluissa nousee esiin myös haastavan lapsen vanhempien tukeminen ja ohjaaminen. Haastavan lapsen kohtaamisen tulisi olla aitoa, välittävää, läsnä olevaa, turvallista ja rajoja asettavaa kohtaamista. Kasvattajan tulisi huomiota lapsen omaan temperamenttiin ja lapsen luontaiseen tapaan toimia. Kasvattajan tulee kiinnittää huomiota myös omaan tapansa toimia kohdatessaan lapsen, joka haastaa häntä käytöksellään. Lapsilähtöisyyden huomioiminen on tärkeää. Näistä edellä mainituista asioista muodostuvat opinnäytetyön tulokset. Niiden pohjalta toteutan haastavan lapsen kohtaamiseen tarkoitetun esitteen varhaiskasvattajille. He voivat perehtyä asiaan osittain myös tämän esitteen avulla ja saada itselleen uusia ajatuksia ja tapoja kohdata haastavasti käyttäytyvä lapsi.

Suomi, Piia

Facing a challenging child in early childhood education

Year	2013	Pages	33
------	------	-------	----

The aim of the thesis was to find out, how to face a challenging behavior child in early childhood education. The main questions of the thesis was how the educators in early childhood education are facing a child, who behaves provocatively, what is challenging behavior and how to guide a that kind of child. The main questions was also what is a good facing of challenging child in early childhood education. A guide to facing a challenging child has been conducted from the findings based on these questions. The purpose of this guide is to help the educators of early childhood education. As a research method has used interviews, witch are suitable for qualitative methods of researching. There was three interviewees. The people of interviewees are working at early childhood education in Hyvinkään Kaupunki. With these interviews, we got good knowledge of research. The interviews brought out tacit knowledge of every interviewees to facing a challenging child. Every interviewees have a strong experience of working at early childhood education. The interviews brought out good customs for facing a challenging child and his parents.

The research results showed that challenging children exist and that the facing a challenging child requires workmanship, patience, the presense of genuine and caring. Emerged in the interviews was also how to support and guide the parents of challenging child. The facing of a challenging child should be genuine, caring, safe and aspire to being present and setting limits. The educator should take into consideration the child's temper and natural way of acting. The educator must also take notice of his own way of acting when facing a child who challenges the educator with his own behavior. It is important to pay attention to child-centered approach. Of these issues mentioned above form the research results of the thesis. From these results is carried out the guide of facing a challenging child for early childhood educators. The guide of facing a challenging child is ment to be a help for educators of early childhood education, as well as for substitutes. They can partly look into the matter with this guide and get some new ideas and ways to face a challenging behavior child.

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Opinnäytetyön tausta ja tavoite	7
1	Haastava käyttäytyminen	7
1.1	Impulsiivisuus	8
1.2	Tarkkaamattomuus	9
1.3	Ylivilkkaus	9
1.4	Vetäytyminen	9
1.5	Sanallinen haastaminen	10
1.6	Kieltäytyminen	10
1.7	Hyökkäävyys	10
1.8	Arvaamattomuus	11
1.9	Juuttuminen	11
1.10	Vaeltelu	11
2	Ympäristötekijöiden vaikutus lapsen käytökseen	12
2.1	Vireystilan vaikutus	12
2.2	Tekemiseen ja ohjeisiin liittyvät tekijät	13
2.3	Tilanteeseen liittyvät tekijät	13
3	Haastavan lapsen kanssa toimiminen	13
4	Lapsen ja kasvattajan vuorovaikutus	18
4.1	Kasvattaja vuorovaikutuksen aloitteentekijänä	18
4.2	Lapsi vuorovaikutuksen aloitteentekijänä	20
5	Opinnäytetyön toteuttaminen	22
6	Haastatteluiden suunnittelu ja toteutus	23
7	Haastatteluissa esiin tulleet haastavan lapsen kohtaamiseen liittyvät näkökulmat ..	23
7.1	Itsetunnon tukeminen	24
7.2	Kasvattajan ammattitaito	25
8	Tukitoimet ja niiden toimivuus	26
8.1	Yhteistyön tärkeys vanhempien kanssa	27
8.2	Työyhteisön tuki kohdatessa haastava lapsi	28
8.3	Oman jaksamisen tukeminen	29
9	Pohdintaa ja yhteenveto	29
	Lähteet	32
	Liitteet	33

1 Johdanto

Opinnäytetyöni käsittelee haastavien lasten kohtaamista varhaiskasvatuksessa. Työskentelen Hyvinkään kaupungin varhaiskasvatuksen vuoropäiväkodissa ja olen huomannut vuosien varrella, että haastavasti käyttäytyvien lasten kohtaaminen ei ole helppoa edes ammattikasvattajille. Syitä kohtaamisen vaikeuteen on varmasti monia. Toivon opinnäytetyöni auttavan kasvattajia kohtaamaan lapsia ja miettimään keinoja parempaan kohtaamiseen lasten sekä heidän vanhempiansa kanssa. Etsin opinnäytetyössäni sisältöä siihen, mitä tarkoitetaan haastavalla käytöksellä. En ole lähtenyt erittelemään lapsia, joilla on jokin diagnoosi tai ei ole diagnoosia. Jokainen lapsi omalla tavallaan haastaa kasvattajia.

Paneudun tässä opinnäytetyössäni kasvattajan rooliin ja siihen, kuinka kasvattajan tulisi kohdata haastavasti käyttäytyvä lapsi. Opinnäytetyöni tuloksena on esite, joka sisältää vinkkejä kasvattajille, kuinka kohdata haastavasti käyttäytyvä lapsi. Esite on erinomainen työväline myös päivähoitossa toimiville sijaisille, jotka tulevat päivähoitoon. Esitteen on tarkoitus saada kasvattajat miettimään omia toimintatapojaan työskennellessään lasten kanssa ja varsinkin lasten, jotka haastavat heitä jotenkin. Esite jaetaan kaikkiin Hyvinkään kaupungin varhaiskasvatuksen yksiköihin. Haastavasti käyttäytyviä lapsia on ja haastavan lapsen kohtaaminen vaatii kasvattajalta ammattitaitoa sekä kärsivällisyyttä ja aitoa välittämistä. Vanhempien tukeminen kuuluu myös varhaiskasvatuksen kasvatustyöhön. Lapsilähtöisyys on otettava huomioon varhaiskasvatuksessa, myös kohdattaessa haastavasti käyttäytyvä lapsi.

Minulla on kokemusta haastavasti käyttäytyvistä lapsista sekä yksityisesti että työelämässä. On tärkeää osata kohdata tukea tarvitsevan lapsen vanhempia ja on oltava keinoja kertoa esimerkiksi lapsen päivästä. Haluan tuoda työssäni esiin erilaisia keinoja, joilla kasvattajat kohtaavat lapsen ja vanhemmat niin, että se ei tunnu jatkuvalla negatiivisen palautteen antamiselta. Teen opinnäytetyöni Hyvinkään kaupungin varhaiskasvatukselle. Hankin tietoa haastavasti käyttäytyvistä lapsista kirjallisuuden ja ammattilaisten haastattelujen avulla. Uskon opinnäytetyöni tukevan omaa ammatillista kasvuani, koska saan työni aikana lisää tietoa haastavasti käyttäytyvistä lapsista. Varhaiskasvatuksessa kohdataan nykyään paljon haastavasti käyttäytyviä lapsia.

”Tärkeintä elämässä ei ole se,
että näemme sen mitä on jossain kaukana,
vaan se, että teemme sen mikä on
suoraan edessämme.”

-Thomas Carlyle

2 Opinnäytetyön tausta ja tavoite

Opinnäytetyöni tavoitteena on tehdä haastavan lapsen kohtaamisesta esite varhaiskasvattajille. Henkilökohtaisena tavoitteenani on oppia lisää erityiskasvatuksen aihepiiristä sekä haastavasti käyttäytyvän lapsen kohtaamisesta ja ohjaamisesta. Yhteistyökumppani ja opinnäytetyön tilaaja on Hyvinkään kaupungin varhaiskasvatus. Opinnäytetyöni on laadullinen opinnäytetyö. Haastateltavat ammattilaiset ovat Hyvinkään kaupungin varhaiskasvatuksen työntekijöitä ja palautteen työstä antaa Hyvinkään kaupungin kiertävä erityislastentarhanopettaja. Haastateltavat ammattilaiset ovat lastentarhanopettaja, kiertävä erityislastentarhanopettaja sekä päiväkodin johtaja. Haastavasti käyttäytyvistä lapsista varhaiskasvatuksessa on paljon kirjallisuutta ja tutkimustietoa. Käytän lähteenäni pääosin suomenkielistä aineistoa ja kirjallisuutta. Teen opinnäytetyön yksin, vaikka tutkimusluvassa on myös toisen opiskelijan nimi. Tein päätöksen tehdä työ yksin, koska aikataulullisesti ajattelin sen olevan helpompaa. Opinnäytetyön tilaajalle ilmoitin muutoksesta heti, kun päätös oli tehty. He kirjasivat sen itselleen ylös, mutta kirjallista muutosta asiaan ei tehty.

1 Haastava käyttäytyminen

Haastavaa käyttäytymistä on monenlaista. Tahkokallion (2003, 99-102) mukaan haastava käytös ilmenee levottomuutena, keskittymiskyvyn puutteena, malttamattomuutena ja vaikeutena noudattaa sääntöjä. Haastava käytös ilmenee myös häiriköintinä tai väkivaltaisuutena. Haastavasti käyttäytyvä lapsi voi olla myös sulkeutunut ja vetäytyä muista lapsista tai aikuisista erilleen. Lapsen haastava käytös tulee usein esiin yliaktiivisuutena ja impulsiivisuutena. Lapsen oppiessa kävelemään, hän ei malta kovinkaan kauaa kävellä vaan hän alkaa juosta paikasta toiseen ja vaatii aikuiselta jatkuvaa huomiota ja kysymyksiä tulee jatkuvasti. Aikuinen ei välttämättä ehdi vastata edelliseen kysymykseen, kun jo toinen kysymys on tullut. Haastavasti käyttäytyvä lapsi ei pysty keskittymään pitkäjänteiseen leikkiin tai toimintaa yksin eikä kavereiden kanssa. Haastavasti käyttäytyvä lapsi myös keskeyttää toisten leikit herkästi. Hän myös keskeyttää muiden puheen alkamalla puhua päälle tai esittämällä jatkuvasti kysymyksiä kesken puheen. Lapsella on myös taipumus joutua hankaluuksiin ja onnettomuuksiin, koska hän ei osaa varoa eikä hänellä välttämättä ole itsesuojeluvaistoa ollenkaan. Hän ei ehdi miettiä toimintaansa, kun hän on jo tekemässä sitä mitä tekee. Haastavasti käyttäytyvä, varsinkin ADHD- lapsi kadottaa tavaroitaan helposti. Hän ei muista, mihin on tavarain jättänyt. Tämä on tyypillistä niin varhaiskasvatusikäiselle lapselle, kuin myös koululaisille. (Dufva & Koivunen 2012, 135.)

Haastavan lapsen käytökseen ja toimintaan saattaa kuulua myös se, että he jäävät yksin unelmoimaan ja tavallaan vetäytyvät pois tilanteesta omaan maailmaansa. He eivät pysty keskittymään siihen, mitä heidän ympärillään tapahtuu. Haastava lapsi ei kestä kovin hyvin

pettymyksiä ja pettymyksen tullessa lapsi mahdollisesti saa raivokohtauksen, jolloin tavarat ja huonekalut voivat lennellä. Lapsi ei tee sitä tahallaan tai ilkeyttään. Hän ei vain voi sille mitään. Hän toimii impulsiivisesti hetken mieltäjohteesta ja on tapahtuman jälkeen pahoillaan ja yleensä pyytää anteeksi. Toistuvat pettymykset kuitenkin saavat lapsessa aikaan uhmakkuutta ja synnyttää lapsessa negatiivisia tunteita. Kasvattajan tehtävänä on auttaa lasta tunnistamaan kyseiset tunteet ja auttaa lasta kohtaamaan omat tunteensa. Kasvattajan on tuettava lasta rinnalla kulkien ja ohjaten. Haastavasti käyttäytyvä lapsi on usein alisuoriutuja ja hänen itseluottamuksensa on heikko. Impulsiivisuuden vuoksi lapsi joutuu usein konflikteihin kavereiden ja aikuisten kanssa. Lapsi ei osaa eikä pysty säätämään omia tunnetilojaan ja rajoittamaan ja hillitsemään raivokohtauksiaan. Levottomuutta ja vaikeutta keskittyä lisäävät huonosti suunniteltu ympäristö ja liian kova hälinä. Kasvattajien liian vähäinen määrä tuo myös levottomuutta päiväkotipäivään. Haastava lapsi tarvitsee selkeyttä, ohjattuja tilanteita ja aikuisen läsnäoloa juuri häntä varten. Kaikki tilanteet täytyy ennakoida hyvin etukäteen. Tämä mahdollistaa rauhallisen ja sujuvan siirtymisen seuraavaan paikkaan tai tilanteeseen. (Dufva & Koivunen 2012, 135-136.)

Kun perheessä on haastavasti käyttäytyvä lapsi, on vanhemmuus kovalla koetuksella. Lapsen oireet ja käyttäytyminen vaikuttaa koko lapsen perheeseen. Samoin on myös lapsen päiväkotiryhmässä. Lapsen käytös ja toiminta vaikuttaa koko lapsiryhmään sekä kasvattajien toimintaan ja käyttäytymiseen. Kasvattajien on osattava tukea ja ohjata lasta rauhallisen määrätietoisesti, unohtamatta kuitenkaan muiden lasten hyvinvointia. Haastavasti käyttäytyvä lapsi on samanlainen lapsi kuin muutkin hänen ikäisensä lapset. Hän vain tarvitsee enemmän erityistä tukea kuin vastaavasti muut hänen ikäisensä lapset. Haastavasti käyttäytyvät lapset ovat hyvin usein iloisia, luovia ja he kiinnostuvat helposti uusista asioista. He ovat aitoja ilmaisemaan tunteitaan, niin iloja, suruja kuin pettymyksiäkin. Haastava lapsi voi aiheuttaa ristiriitoja vanhempien välille, kuten myös päivähoidossa kasvattajien välille. Kiintymyssuhde tarvitsee enemmän työtä syntyäkseen. Haastavan lapsen oireilu saattaa aiheuttaa kasvattajissa ärtymystä, kiukkua ja jopa kyllästymistä ainaiseen kieltämiseen ja tilanteiden selvittämiseen. Se taas lisää lapsen uhmaa ja ärtymystä ja se taas puolestaan lisää lapsen häiriökäyttäytymistä. Näin kierre jatkuu loputtomiin, jos ei sitä jotenkin saada katkaistua ja löydetä uusia keinoja kohdata lapsi ja lapsen mukanaan tuomat haasteet. (Dufva & Koivunen 2012, 136.)

1.1 Impulsiivisuus

Impulsiivinen käytös on toimintaa ja tekoja ennen ajattelua. Impulsiivinen lapsi toimii ennen kuin hän ehtii ajattelemaan, onko hänen toimintansa tarpeellista tai järkevää. Impulsiivinen lapsi huomaa tekonsa jälkeen toimineensa väärin tai kuten ei odoteta käyttäytyvän. Voidaan sanoa, että impulsiivinen lapsi toimii hetken mieltäjohteesta. Impulsiivisella lapsella ei ole tarvittavaa kykyä suunnitella ja miettiä omaa toimintaansa, vaan hän toimii siten, kuin hänestä

juuri sillä hetkellä tuntuu hyvältä. Impulsiivisen lapsen on vaikeaa tai lähes mahdotonta miettiä tai ajatella seurauksia, joita hänen toimintansa mahdollisesti aiheuttaa. Impulsiivinen lapsi toistaa jatkuvasti tekemiään virheitä eikä pysty ottamaan niistä opikseen. (Juusola 2012, 31-34.)

1.2 Tarkkaamattomuus

Tarkkaamaton lapsi ei pysty tai kykene keskittymään tehtäviin tai leikkiin, kuin hetkeksi. Hänen huomionsa kiinnittyy herkästi esimerkiksi siihen, mitä kaverit tekevät. Tarkkaamaton lapsi saattaa myös vaeltaa paikasta toiseen pystymättä keskittymään paikoillaan oloon. Jopa viiden minuutin paikoillaan olo voi olla lapselle vaikeaa tai lähes mahdotonta. Tarkkaamaton lapsi unohtelee helposti tavaroitaan, eikä välttämättä muista minne hän on tavaroitaan jättänyt. Tarkkaamattomalle lapselle tyypillistä on myös asioiden unohtaminen, esimerkiksi sovitut tapaamiset voivat unohtua. Tarkkaamattomalla lapsella on usein vaikeuksia noudattaa ohjeita. Se ei johdu siitä, että hän ei haluaisi noudattaa ohjeita, hän ei vain pysty niitä noudattamaan. (Juusola 2012, 32.)

1.3 Ylivilkkaus

Ylivilkas lapsi ei pysty kauaa olemaan paikoillaan ja keskittymään. Hän vaeltelee paikasta toiseen ilman mitään erityistä syytä. He usein myös keskeyttävät muiden ihmisten puheen omalla puheellaan tai toistuvilla kysymyksillään. He puhuvat lähes taukoamatta. Ylivilkas lapsi kiemurtelee istuessaan, koska ei pysty istumaan rauhallisesti paikoillaan. Päiväkodissa tai koululuokassa ylivilkas lapsi on usein kääntyneenä kavereidensa puoleen saadakseen itselleen huomiota. Ylivilkas lapsi haluaa nousta paikaltaan ja lähteä välillä kävelemään tai esimerkiksi vessaan, vaikka hänellä ei oikeasti olisikaan tarvetta vessakäyntiin. Hänen on vain pakko päästä välillä liikkeelle. (Juusola 2012, 32.)

1.4 Vetäytyminen

Lapsi saattaa vetäytyä esimerkiksi kavereiden seurasta, jos hän ei jostakin syystä koe oloaan hyväksi ja turvalliseksi. Hänestä saattaa tuntua myös siltä, että hän joutuu kilpailemaan kavereiden huomiosta. Silloin hän mieluummin vetäytyy omiin oloihinsa yksin. Lapsi saattaa myös vetäytyä tilanteista, jotka tuntuvat hänestä vaikeilta ja haasteellisilta. Jos hänestä tuntuu, että hän ei pysty annettuun tehtävään, hän vetäytyy pois. (Cantell 2010, 14-15.) Esimerkiksi Adhd-lapsella on hyvä taito vältellä hänelle itselleen epämiellyttäviä tilanteita tai tehtäviä. Joskus lapsen vetäytymiseen esimerkiksi sosiaalisista tilanteista ja kanssakäymisistä saattaa liittyä masennus. Masennus on hyvin usein yhteydessä adhd-oireisiin ja masennusta voi esiintyä myös varhaiskasvatusikäisillä lapsilla. (Dufva & Koivunen 2012, 135-137.)

1.5 Sanallinen haastaminen

Sanallisella haastamisella tarkoitetaan sitä, että lapsi haastaa sanallisesti riitaa joko kaverien tai aikuisten kanssa. Hän haluaa saada ihmiset ympärillään ärsyyntymään sillä, mitä hän sanoo. Sanallinen haastaminen voi olla myös saman asian hokemista ja tietoista toistamista. Sitä voidaan kutsua myös jankuttamiseksi. Aikuinen turhautuu helposti lapsen jatkuvaan jankuttamiseen ja se haastaa aikuisen olemaan aikuinen ja jaksamaan kuunnella lasta aidosti. Sanallinen haastaminen on lapsen puolelta ikään kuin aikuisen testaamista. Lapsi testaa sillä tietämättään tai tiedostaen sitä, kuinka paljon ja mitä aikuinen on valmis kestävään ja suvaitsemaan lapsen taholta. (Viljamaa 2009, 61-63.)

1.6 Kieltäytyminen

Haastavasti käyttäytyvä lapsi kieltäytyy herkästi tehtävistä tai toiminnoista, jotka tuntuvat hänestä vaikeilta tai jotka eivät kiinnosta häntä. Lapsi saattaa myös kokea, että hän ei osaa. Silloin hän ei välttämättä halua edes yrittää, joten hän kokee kieltäytymisen parhaimmaksi ratkaisuksi. Lapsi saattaa kieltäytyä ihan perusasioista, kuten peseytymisestä, ruokailusta, ulkoilusta tai levolle/nukkumaan menemisestä. Lapsi voi kieltäytyä myös esimerkiksi puhtaiden vaatteiden päälle laittamisesta. Hän saattaa haluta pitää vain ja ainoastaan lempivaatteitaan ja uusien tai puhtaiden vaatteiden vaihtaminen voi olla hänelle vaikeaa. Haastavasti käyttäytyvä lapsi saattaa kieltäytyä myös esimerkiksi ihmiskontakteista, varsinkin uusista ihmiskontakteista. Tyypillistä haastavasti käyttäytyvälle lapselle on myös se, että hän saattaa kieltäytyä juuri ennen, kuin jokin asia olisi edessä. Esimerkkinä mainitsen, että lapsi on tietoinen siitä, että hänellä on tänään hammaslääkäri ja asiasta on juteltu hänen kanssaan. Juuri, kun pitäisi lähteä hammaslääkäriin, hän ilmoittaa, että en varmasti lähde sinne. Nämä tilanteet ovat tuttuja vanhemmille ja varhaiskasvatuksen kasvattajille, jotka ovat tekemisissä haastavan lapsen kanssa. Silloin aikuiselta vaaditaan kärsivällisyyttä ja kekseliäisyyttä saada lapsi lähtemään sinne minne pitääkin. (Dufva & Koivunen 2012, 59.)

1.7 Hyökkävyys

Lapsi käyttäytyy aggressiivisesti tai vihamielisesti muita tai itseään kohtaan. Hyökkävyys voi olla sanallista, henkistä tai fyysistä toimintaa. Lapsi voi myös heitellä tavaroita tai huonekaluja. Hänen tarkoituksenaan tuskin on tietoisesti vahingoittaa muita ihmisiä, hän vain toimii hetken mielijohteesta miettimättä asiaa etukäteen. Hän toimii impulsiivisesti. Sanallinen hyökkävyys on sanoilla toisen mielen pahoittamista tai sanallista uhkailua tai haukkumista. Henkinen hyökkävyys on esimerkiksi, että lapsi ei halua reagoida siihen, mitä hänelle puhutaan tai mitä häntä pyydetään tekemään. Fyysinen hyökkävyys on toisen satuttamista, kuten

tönimistä tai lyömistä. Hyökkävyys itseään kohtaan voi olla sitä, että hän satuttaa itseään ihan tietoisesti, esimerkiksi lyömällä päätään seinään tai lattiaan. (Juusola 2012, 81-82.)

1.8 Arvaamattomuus

Arvaamattomuus kuuluu haastavasti käyttäytyvän lapsen toimintaan suuressa määrin. Arvaamattomasti käyttäytyvän lapsen käytöstä ei voi etukäteen ennakoida kovinkaan selkeästi. Hän voi keksiä mitä milloinkin ja todellakin hetken mielihoituksesta. Hän voi kesken toiminnan tai tehtävän saada päähänsä, että nyt hän meneekin toiseen paikkaan tekemään jotakin muuta. Arvaamattomasti käyttäytyvällä lapsella riskit karkailuun ovat suuremmat kuin muilla ikäisillä lapsilla. Yleensä haastavilla lapsilla onkin tukikertoimet, jotta voidaan varmistaa riittävän määrän kasvattajia olevan paikalla varhaiskasvatuksessa. Arvaamaton lapsi tarvitsee jatkuvaa silmälläpitoa ja valvontaa kaikessa mitä hän tekee. Arvaamaton käytös pitää sisällään myös toisten vahingoittamisen hetken mielihoituksesta ja muiden leikkien sotkemisen. (Barkley 2008, 43-46.)

1.9 Juuttuminen

Haastavasti käyttäytyvän lapsen kohdalla sanalla juuttuminen tarkoitetaan, että hän toistaa samoja toimintatapoja toiminnassaan ja käyttäytymisessään. Hän saattaa tietyissä tilanteissa toimia aina samalla tavoin. Esimerkkinä mainitsen tilanteen, jossa lapsi tuntee olonsa epämuukavaksi niin silloin hän alkaa toistamaan aiemmin hyväksi havaitsemaansa tapaa päästä pois tilanteesta. Tämänkaltainen tilanne voi olla esimerkiksi vessaan meno, vaikka hänellä todellisuudessa ei olisi tarvetta mennä vessaan. Juuttumisella voidaan tarkoittaa myös lapsen puheen juuttumista paikoilleen. Hän voi toistella samoja sanoja tai lauseita, koska hän ei muuta pysty tekemään. Useilla haastavasti käyttäytyvillä lapsilla on samanaikaisesti myös puheeseen liittyviä vaikeuksia, esimerkiksi puheentoistoa eli änkytystä. Änkytyksestä käytetään sanaa puheentoisto eli puhe juuttuu paikoilleen. (Jokinen & Ahtikari 2004, 42-44.)

1.10 Vaeltelu

Vaeltelulla tarkoitetaan sitä, kun lapsi kulkee huoneesta toiseen tai paikasta toiseen. Hän ei välttämättä itsekään tiedä minne on menossa ja miksi on menossa johonkin. Hän saattaa istahtaa hetkeksi johonkin, vaikka vain muutamaksi minuutiksi kerrallaan ja jatkaa sitten taas matkaansa. Päiväkotiryhmässä lapsen vaeltelu näkyy edestakaisena kulkemisena huoneesta toiseen tai leikistä toiseen. Lapsi ei pysty keskittymään omaan leikkiinsä tai toimintaansa, vaan hän kulkee seuraamassa, mitä muut lapset leikkivät ja missä he leikkivät. Lapsi saattaa hetkeksi istua esimerkiksi katsomaan kirjaa, mutta ei jaksakaan siihenkään keskittyä kuin pienen hetken, jonka jälkeen hän jatkaa vaelteluaan eteenpäin. Sama vaeltelu on näkyvissä myös

ulkoillessa. Lapsi kulkee pihalla edestakaisin pystymättä keskittymään leikkiin. Häntä kiinnostavat kovasti kavereiden touhut ulkona, mutta hän itse ei vaan pysty keskittymään leikkeihin. (Jokinen & Ahtikari 2004, 38-39.)

2 Ympäristötekijöiden vaikutus lapsen käytökseen

Suuri lapsiryhmän koko päiväkodissa voimistaa haastavan lapsen käytökseen liittyviä ongelmia. Suuri lapsiryhmä puolestaan lisää meluisuutta. Nämä molemmat tekijät yhdessä eivät sovi haastavasti käyttäytyvälle lapselle. Haastavasti käyttäytyvä lapsi tarvitsee mahdollisimman pienen päiväkotiryhmän ja mielellään myös oman avustajan. Jos siihen ei ole mahdollisuutta, olisi ryhmäavustaja oltava ryhmässä. Haastavasti käyttäytyville annetaan tukiker toimia erilaisten tutkimusten jälkeen ja jos päiväkodin erityislastentarhanopettaja puoltaa sitä. Tukikerroin tarkoittaa sitä, että sen avulla saadaan lapsiryhmä pysymään hieman pienempänä koska tukiker toimella oleva lapsi vie kahden lapsen paikan, jos hänellä on tukikerroin kaksi. Jos tukikerroin on kolme, niin silloin lapsi vie ryhmästä kolmen lapsen paikan. Päiväkodin lapsiryhmässä ei saisi olla liikaa yksityiskohtia eikä liian paljon tavaraa näkyvillä. Tavarat olisi hyvä pitää mielellään kaapeissa. Se tuo rauhallisuutta ryhmätilaan. Jos yksityiskohtia on liikaa esillä, lapsen huomio kiinnittyy niihin ja lapsi ei pysty keskittymään, vaan hänen katseensa vaeltelee yksityiskohtiin ja mahdollisesti koko lapsi vaeltelee, koska ei pysty keskittymään paikoillaan oloon tai leikkiin, jota hänen olisi tarkoitus leikkiä. Jos tilassa, missä lapsi on, tapahtuu paljon liikettä ja liikehdintää, se aiheuttaa lapsessa levottomuutta ja rauhattomuutta. Keskittyminen ei onnistu. Päiväkodin lapsiryhmässä aikuisten olisi myös hyvä muistaa tämä asia. Ei turhaa liikettä ja liikehdintää, silloin kun lapset ovat keskittymistä vaativassa tehtävässä ja leikissä. Aikuisen kuuluu istua lähellä lasta, antaen heille kuitenkin leikkirauha. Näin aikuiset pystyvät ohjaamaan ryhmän toimintaa sitä kuitenkaan häiritsemättä. (Dufva & Koivunen 2012, 137.)

2.1 Vireystilan vaikutus

Univaje ja väsymys vaikuttavat haastavasti käyttäytyvään lapseen, todennäköisesti enemmän kuin vastaavanikäisiin lapsiin. On tärkeää, että lapsella on säännöllinen elämänrytmi, johon liittyvät säännöllinen ja riittävä uni. Ravinnonsaanti eli säännölliset ruokailut auttavat lasta myös jaksamaan ja keskittymään paremmin. Jos lasta jännittää jokin asia, mikä on mahdollisesti tapahtumassa piakkoin, lapsi käy kierroksilla, eikä pysty keskittymään. Ajatukset ja toiminta on todella haasteellista niin lapselle itselleen kuin myös päiväkodin kasvattajille. Haastavat lapset reagoivat aina kaikkeen uuteen ja normaalista rytmistä poikkeavaa. Tämän kaltaisen tapahtuma voi olla esimerkiksi sellainen, että on tulossa vieraita tai normaali arjen rytmi muuttuu jotenkin. (Dufva & Koivunen 2012, 137.)

2.2 Tekemiseen ja ohjeisiin liittyvät tekijät

Haastavasti käyttäytyvä lapsi tarvitsee selkeät, lyhyet ja yksinkertaiset ohjeet. Ohjeet on annettava koko lapsiryhmälle yhteisesti, mutta kuten edellä sanoinkin, niin selkeästi, lyhyesti ja yksinkertaisesti. Siitä hyötyy koko lapsiryhmä, ei pelkästään haastavasti käyttäytyvä lapsi. Lapselle itselleen omat henkilökohtaiset ohjeet annetaan aivan samalla tavalla, kuin koko ryhmälle. Haastavasti käyttäytyvä lapsi ei kykene pitkäkestoiseen ja kovia ponnisteluja vaativaan työhön tai tekemiseen. Hänen mielenkiintonsa ei riitä myöskään tekemiseen, jonka hän itse kokee tylsäksi tai kokee tehtävän liian vaikeaksi. Silloin hän ei edes halua yrittää tehdä sitä. Tulee ikään kuin muuri lapsen ja tehtävän väliin. Motivaatio on kokonaan kadonnut ja silloin on vaikeaa edes aloittaa tehtävän tekemistä. (Dufva & Koivunen 2012.)

2.3 Tilanteeseen liittyvät tekijät

Haastavasti käyttäytyvälle lapselle vapaamuotoiset, esimerkiksi leikkihetket saattavat riistäytyä käsistä. Tilanteet vaativat ehdottomasti ja aina kasvattajan läsnäoloa, vaikka olisikin vapaan leikin ja toiminnan aika. Jos tilanteet tai ohjeistus on lapselle epäselvää, hän turhautuu helposti ja purkaa turhautumisensa omalla keinollaan, joka sitten todennäköisesti häiritsee muita lapsia ja aikuisia. Paikallaan odottaminen on haastavasti käyttäytyvälle lapselle vaikeaa, lähes mahdotonta. Yksi minuuttikin voi tuntua hänestä ikuisuudelta. Lapselle on annettava vain yksi toimintaohje kerrallaan. Näin hän pystyy paremmin ottamaan vastaan sekä sisäistämään ohjeen, jonka mukaan hänen odotetaan toimivan. Jos ohjeita tulee useita, lapsi ei todennäköisesti pysty sisäistämään yhtään ohjetta ja toimimaan.

(Jokinen & Ahtikari 2004, 43-44.)

3 Haastavan lapsen kanssa toimiminen

Kasvattajan on osattava, ehdittävä sekä pystyttävä kohtaamaan haastavasti käyttäytyvä lapsi joka päivä aidosti, omana itsenään. Kasvattaja ei voi esittää mitään, koska lapsi varmasti huomaa sen, jos hän ei ole aito kohtaamistilanteissa. Lapsella on oikeus näyttää kaikkia mahdollisia tunteita, joita hänellä on, myös aggression ja kiukun tunteita. Kasvattajan on mahdollistettava tunteiden näyttäminen olemalla turvallinen ja luotettava aikuinen siinä lapsen lähellä. Jos kasvattajalla ja lapsella on ollut jokin riitatilanne, lasta ei saa hylätä riidan jälkeen, vaan asia on käytävä läpi perusteellisesti lapsen kanssa. Riitojen ja erimielisyyksien jälkeen asiat sovitaan ja niihin ei tarvitse palata uudelleen, ellei tilanne toistu. (Salminen 2005, 35-36.)

Lapsen kehittyessä ja kasvaessa kasvattajan on osattava tarttua mahdollisiin haasteisiin, joita lapsen kanssa varmasti tulee kohdalle. Kun puhutaan lapsen käytöksen rajaamisesta, sillä tar-

koitetaan ongelmatilanteita tai haastavia tilanteita lapsen kanssa. Usein rajat yhdistetään lapsen ei-toivottuun käyttäytymiseen. Kasvattajan omat käsitykset rajoista kasvatuksen yhteydessä liittyvät paljon hänen omaan käsitykseensä ihmisyydestä ja arvoista. Läpi historian erilaiset ihmiskäsitykset ovat ohjanneet kasvatustyötä. Ne ovat tuoneet myös erilaisia näkökulmia lasten kasvatukseen. Jotkut kasvattajista saattavat olla sitä mieltä, että lapsen on itse löydettävä omat rajansa, jonka mukaan hän voi toimia ja käyttäytyä. Tämä kasvatustyyli ei välttämättä toimi haastavan lapsen kanssa työskennellessä. (Skodvin 2002, 13-14.) Lapsen epätoivottuun käyttäytymiseen puuttuminen on usein haaste myös kasvattajille, ei pelkästään lapsen vanhemmille. Rajojen ja sääntöjen asettamisella on tarkoitus myös tukea lapsen oman minäkuvan kehittymistä ja kasvua ja tavoitteena on, että lapsi ymmärtää itsensä ihmisenä, joka tulee toimeen muiden ihmisten kanssa, niin lasten kuin aikuisten kanssa. (Skodvin 2002, 39-40.)

Kasvattajan on reagoitava ja puututtava lapsen käyttäytymiseen yleensä aina nopeasti, kun tilanne tulee eteen. Silloin ei ole yleensä kauan aikaa harkita, mitä siinä tilanteessa olisi parasta tehdä tai kuinka toimia. Ongelmatilanteiden toistuessa voimme kuitenkin huomata, että lapsi on tehnyt tai toiminut näin aikaisemminkin ja toimia sen mukaan, mikä aikaisemmin on toiminut ja mikä on ollut hyväksi havaittu keino. Aina se sama keino ei tietenkään toimi uudelleen. Sen varaan ei voi laskea, mutta sitä voi yrittää ja mietittävä samaan aikaan, että mikä muu olisi nyt se apu tai keino tilanteeseen. Kasvattajat saattavat huomata itsekin omassa toiminnassaan, että he käyttävät mielellään mahdollisimman helppoja keinoja itselleen, päästäkseen tilanteesta mahdollisimman helpolla ja vähällä vaivalla. Joskus kasvattajat saattavat ikään kuin kääntää tilanteelle jopa selkensä, koska eivät jaksa puuttua asiaan. Tämä toimintatapa on todellakin väärä. Kasvattajan on aina puututtava tilanteisiin oikealla ammattimaisella otteellaan. Tämä selänkääntäminen tai välinpitämätön asenne voi johtua myös siitä, että kasvattajalla ei ole keinoja kohdata haastavasti käyttäytyvää lasta. (Skodvin 2002, 65-66.)

Asioista voi ja pitääkin neuvotella lapsen kanssa. Kasvattajan on pystyttävä perustelemaan lapselle, miksi jotakin ei voi tehdä tai miksi lapsen käytös ei ollut hyväksyttävää. Tarkoituksena ei ole laittaa rajoittamista ja neuvottelemista vastakohtiksi toisilleen. Lapsen sekä kasvattajan on oltava tietoisia siitä, onko kyse rajoituksesta vai neuvottelusta. Näin vältymme rutiiniksi muodostuneista rajoituksista ja kielloista. Lapsen on opittava neuvottelemaan asioista ja sen vuoksi neuvottelumahdollisuus on lapselle tärkeä ja opettavainen tilanne. Kasvattajan on tärkeää kysyä myös itseltään, miksi hän reagoi jollakin tietyllä tavalla lapsen käyttäytyessä ei-sallitusti. Kasvattajan on hyvä kysyä itseltään myös, että kuinka hän toivoisi lapsen käyttäytyvän ja mitä pitäisi tehdä, että lapsi käyttäytyisi niin ja tarvitseeko lapsen käyttäytyä niin kuin hän kasvattajana toivoo tai haluaa. Kasvattajan kysyessä näitä asioita itseltään, hän on määrittelemässä kehyksiä, joiden mukaan lapsi ymmärtää, millainen käyttäyty-

minen on sallittavaa ja millainen käytös ei ole hyväksyttävää. Näin kasvattaja oppii myös perustelemaan ajatuksensa asian suhteen sekä omat näkökantansa asiaan. On tärkeää oppia erottelemaan, missä asioissa rajojen asettamista ja sääntöjä tarvitaan ja milloin ne eivät ole niin tärkeitä. (Skodvin 2002, 67-68.)

Sääntöjä ja rajoituksia ei saa kuitenkaan olla liikaa. Ne menettävät mielestäni silloin merkityksensä. Lapsi ei voi muistaa kymmeniä tai jopa satoja sääntöjä ja rajoituksia. Kasvattajan on oltava määrätietoinen asettaessaan lapselle sääntöjä ja rajoja ja hänen on pystyttävä pysymään siinä, mitä hän lapselta toivoo sääntöjen ja rajojen suhteen. Säännöt ja rajaukset on pyrittävä tiivistämään niin, että lapsen on mahdollista niitä noudattaa. Jos sääntöjä, rajoituksia ja ohjeita on liikaa, niistä tulee helposti sekasotkua, jota ei ymmärrä kukaan. Mitä paremmin kasvattaja pystyy perustelemaan asettamansa rajat, sitä lähemmäksi kasvattaja pääsee omia arvojaan ja ihmistuntemustaan. (Skodvin 2002, 69.)

Kasvattajan tehtävänä on ohjata lasta hyväksymään itsensä ja vahvistamaan lapsen omaa itsetuottamusta. Varsinkin haastavasti käyttäytyvän lapsen kohdalla tämä on tärkeää, koska usein näillä lapsilla on heikko itsetuottamus usein saadun negatiivisen palautteen vuoksi. Kasvattajan on myös tuettava lapsen kuulumista osaksi päivähoiton lapsiryhmää. Kaikille lapsille sopeutuminen lapsiryhmään ei suju itsestään, vaan siihen tarvitaan kasvattajan ammattitaitoa ja ohjausta. Kasvattaja voi vahvistaa lapsiryhmään kuulumista halauksilla sekä yhteisillä leikkikihetkillä. Myös huumori on tärkeää, sitä ei saa unohtaa päivähoitossa työskennellessä. Sillä voi pelastaa monta kiperää tilannetta. Huumori ja yhdessä nauraminen sekä hauskan pitäminen lisäävät hyvän ryhmähengen lisäksi myös jokaisen omaa itsearvostusta ja itsetuottamusta omaan itseensä. Jokaisen on hyvä muistaa, että itselleen voi aina ehdottomasti nauraa ja niin täytyy myös osata tehdä. Huumori lisää yhteisöllisyyttä kaikin tavoin.

(Viljamaa 2009, 121.)

Lapsen ohjaaminen muutokseen on päivähoitossa kasvattajan tehtävä. Kasvattaja tekee sitä yhdessä lapsen vanhempien kanssa. Sitä kutsutaan kasvatuskumppanuudeksi. Kasvatuskumppanuus tarkoittaa vanhempien ja päiväkodin kasvattajien yhteistä toimimista lapsen parhaaksi ja lasta tukien ja ohjaten. Kasvatuskumppanuus toteutuu yhteisillä pelisäännöillä, jotka toteutuvat niin kotona kuin päiväkodissa. Kasvatuskumppanuudet edellytykset ovat luottamus, avoimuus, halu toimia yhdessä. Kasvatuskumppanuutta toteutetaan yhteisillä keskusteluilla. Keskustelut voidaan käydä lasta hakiessa tai tuodessa, jos siihen vain on mahdollisuus. Varhaiskasvatuskeskustelut ovat yleensä se paikka, jolloin lapsesta voidaan keskustella rauhassa. Varhaiskasvatuskeskusteluja kutsutaan yleisesti Vasu keskusteluiksi ja niihin sovitaan vanhempien kanssa aika, jolloin keskustelut pidetään. Yleensä keskusteluja on noin kerran tai kaksi vuodessa. Tarpeen mukaan useammin ja aina, kun vanhemmat niin haluavat. Keskustelujen

määrällä ei ole tarkkaa määrää ja ohjeistusta, montako niitä pidetään. Kunhan ne oikeasti vain toteutuvat. Vasu keskustelut määrätään jokaisen kunnan varhaiskasvatussuunnitelmissa. (Oulasmaa & Riihonen 2013, 47.) Kasvatuskumppanuuden yhtenä tavoitteena on tunnistaa mahdollisia häiriöitä tai tuettavia asioita tai alueita lapsen kehityksessä tai oppimisessa. Myös erilaisissa ongelmatilanteissa lapsen vanhempien ja kasvattajien välille syntynyt luottamus tukee yhteisiä tavoitteita ja päämääriä lapsen auttamiseksi ja tukemiseksi. Tätä voidaan kutsua kasvatuskumppanuuden ilmapiiriksi. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 32.)

Haastaville lapsille voidaan tarjota päivähoidon aikana erilaisia hetkiä, joissa lasta ohjataan keskittymään ja kuuntelemaan. Tämänkaltaisia hetkiä voivat olla esimerkiksi rauhallinen satuhetki tai hetki kahden keskistä aikaa kasvattajan kanssa. Kasvattajan on osattava tunnistaa, mikä on lapsen vaikeus tai ongelma sekä se, missä tilanteessa lapsen vaikeudet esiintyvät. Kasvattajan on oltava tarkkana havainnoissaan lasta sekä tunnistessaan mahdollisia ongelmia. Kasvattajan on muistettava, että kuten aikuisilla, myös lapsilla on erilaisia temperamentteja ja se vaikuttaa hyvin paljon siihen, kuinka lapsi toimii ja käyttäytyy. On osattava erottaa se, mikä kuuluu temperamenttiin ja mikä johtuu mahdollisesti jostakin esimerkiksi neurologisesta häiriöstä tai pulmasta. (Viljamaa 2009, 117-118.)

Ongelmanratkaisun keinoina haastavan lapsen kohtaamisessa varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää sitä, että ensin määritellään ongelma ja se, missä tilaisuudessa lapsen ongelmat esiintyvät. On varmistettava, että lapsi ja kasvattaja ymmärtävät molemmat, että asiassa tai tilanteessa on ongelma, johon täytyy saada aikaan muutos. Sama koskee myös lapsen vanhempia ja kasvattajaa. Heidän on yhdessä keskusteltava asiasta ja molempien on tiedostettava, että asiaan on puututtava ja saatava muutos. Ongelmaan on yhdessä mietittävä muutosta ja ratkaisua sekä sitä kuinka muutos saataisiin aikaiseksi. Erilaisia vaihtoehtoisia keinoja tai tapoja on myös mietittävä. Yksi keino ei riitä tai ole juuri se oikea keino, joka auttaisi juuri kyseistä lasta. Viljamaa (2009, 117-118.)) kertoo kirjassaan, että yhdessä lapsen ja vanhempien kanssa määritellään se, koska tavoite on kaikkien mielestä tavoitettu. Hän kertoo myös siitä, että on etsittävä tukea ongelman ratkaisuun ja poistettava mahdolliset esteet ongelman ratkaisuun tai sen poistamiseen. Tukea kasvattajat saavat päiväkodin kiertävältä erityislastentarhanopettajalta. Hänen tehtäviinsä kuuluu olla lasten, vanhempien ja kasvattajien tukena haastavissa tilanteissa. Hän tukee ja ohjaa antamalla keinoja kohdata lapsi oikein. On hyvä myös määritellä jokin tietty aikaraja, jos se vain on mahdollista, jolloin ongelmaan tulisi olla ratkaisu.

Aina kaikkeen ei löydy ratkaisua, vaan on opittava elämään tilanteen tai mahdollisen ongelman kanssa niin, että siitä ei kärsi lapsi, lapsen vanhemmat tai kasvattajat päivähoidossa. Kun tavoite on saavutettu tai lapsen käytöksessä on tapahtunut edistystä ja positiiviseen suuntaan menemistä, sitä on silloin juhlittava. Juhlminen voi olla esimerkiksi pienen herkkuhetken pi-

tämistä, jotakin kivaa yhdessä tekemistä tai tarran tai jonkin pienen lahjan antamista. Keinoja on toki muitakin. Kasvattajan mielikuvitus on vain rajana. On aina muistettava positiivisen palautteen tuoma vaikutus sekä lapselle itselleen, että hänen vanhemmilleen. Lapselle on annettava positiivista palautetta jokaisesta arjen pienestä asiasta, silloin kun siihen on aihetta. Tämä kasvattajien on erittäin tärkeää tiedostaa. Samoin vanhemmille, he saavat usein negatiivista palautetta lapsestaan, joten positiivista palautetta aina, kun mahdollista. Kasvattajien on hyvä osata antaa positiivista palautetta myös toinen toisilleen. Se luo hyvää ilmapiiriä ja kannustaa jaksamaan työssään. (Viljamaa 2009, 119.)

Muutokseen ohjaaminen on välittämistä ja oikeanlaisen huomion antamista lapselle. Välittämistä päivähoitossa on lapsen syyliin ottaminen, paijaaminen, huomion antaminen, vaikka olisi kuinka kiirettä ja hälinää. Jokainen lapsi tarvitsee joka päiväkotipäivä oman aikansa ja hetken kasvattajan huomiosta ilman keskeytyksiä ja häiriöitä. Tämä kuuluu jokaiselle lapselle, heillä on oikeus aikuisen huomioon. (Mattila 2011, 23-24.) Mielestäni huomiota voi antaa esimerkiksi ihan päiväkodin arkisissa tilanteissa, jos ei muuten pysty järjestämään lapselle omaa aikaa kasvattajan kanssa. Arkisia tilanteita ovat pienten lasten kanssa esimerkiksi vessatilanteet, vaipanvaihdot ja rasvaukset ja pukemis- sekä riisumistilanteet. Niissä voi höpötellä tai laulaa lapselle. Voi myös loruilla tai laulaa. Pienet pitävät paljon näistä tilanteista.

Potalla istumisen ei tarvitse olla rutiinia, vaan siitä voi tehdä mukavan yhdessäolon hetken. Isompien lasten kanssa myös esimerkiksi ulos lähtiessä ulosvaatteiden pukemisen aikaan voi jutella lapsen kanssa. Pukemisen voi ottaa hieman sivummalle muista. Samalla kasvattaja ohjaa lasta pukemaan vaatteet oikein päin sekä auttaa lasta keskittymään pukemiseen. Näin lapsi keskittyy siihen paremmin, kun kasvattaja on siinä lähellä ja vain häntä varten. Samoin esimerkiksi käsien pesu voi olla yhteistä aikaa kasvattajan kanssa. Siinä kasvattaja ohjaa lasta huolelliseen käsienpesuun ja kuivaukseen ja samalla voi jutella ihan mistä vain lapsen kanssa. Yhteisiä tilanteita kyllä löytyy ihan arkisten askareiden myötä, jos kasvattajalla on vain halua ja kekseliäisyyttä siihen. (Viljamaa 2009, 120.)

Haastavaa lasta voi ohjata muutokseen myös erilaisen toiminnan avulla. Haastava lapsi tarvitsee virikkeitä ja asioita ja paikkoja, joissa purkaa energiaansa, kuten kaikki muutkin lapsen. Haastavasti käyttäytyvällä lapsella tarve tähän on vain suurempi. Hän tarvitsee liikkumista ja haluaa liikkua, koska ei todennäköisesti pysty olemaan kauaa paikoillaan. Aktiivisuus ja temperamentti ovat hyviä ja arvokkaita piirteitä lapsessa, ne on vain osattava ohjata oikeaan suuntaan hyödyksi lapselle itselleen. Musiikki, liikunta ja esimerkiksi taide ja käsillä tekeminen yleensäkin tarjoavat lapselle keinoja onnistumiseen, sekä vahvistamaan lapsen itsetuntoa. Myönteinen ajattelu omasta itsestään ja toiminnastaan sekä tekemisestään yhdistettynä omaan arkiseen tekemiseen on parasta keinoa vahvistaa itseluottamustaan. Jokaisella lapsella on jokin asia, jossa hän on erityisen hyvä. Usein haastavasti käyttäytyvät lapset ovat taitavia

juuri liikunnan tai maalaamisen ja piirtämisen suhteen. He ovat usein luovia ihmisiä. Kasvattajan tehtävänä on tukea lasta näissä asioissa ja ohjata lasta keskittymään. Kannustus ja kehuminen tekevät hyvää lapsen omalle minäkuvalle ja itseluottamuksen kehittymiselle. Sitä haastavasti käyttäytyvät lapset todellakin tarvitsevat. (Viljamaa 2009, 120.)

4 Lapsen ja kasvattajan vuorovaikutus

Vuorovaikutuksella on todella suuri merkitys, kun kasvattaja kohtaa haastavasti käyttäytyvän lapsen varhaiskasvatuksessa. Kasvattajan kohtaaminen lapsen kanssa joko rauhoittaa lasta tai sitten kohtaaminen voi saada lapsen myös entistä enemmän haastavammaksi kohdata. Haastavasti käyttäytyvän lapsen kohtaaminen on haaste jokaiselle kasvattajalle ja yhtä selkeää ohjetta tai keinoa siihen ei ole. Kasvattajan on osattava joka kerta, jokaisessa eri tilanteessa katsoa, mikä keino tai tapa olisi juuri sillä hetkellä mahdollisesti hyvä, juuri kyseiselle lapselle. Haasteensa lapsen kohtaamiseen tuo se, että päiväkodin arki on valitettavan kiireistä. Päiväkodin arkeen mahtuu myös paljon melua, ääniä ja liikettä moneen eri suuntaan, niin lasten kuin kasvattajienkin taholta. Päiväkotien ryhmäkoot ovat myös yleensä aika suuria ja yleensä lapsia on paljon yhtä aikaa paikalla, vaikka päiväkotit olisivat vuoropäiväkotit. Lapsi kaipaa kanssakäymistä muiden lasten sekä kasvattajien kanssa. (Holkeri-Rinkinen 2009, 216.)

Oman äänen esille saaminen on tärkeää ihan jokaiselle lapselle ja siihen jokaisella lapsella on oikeus. Lapsen on tultava kuulluksi ja tulla kohdatuksi, joka ikinen päivä. Kilpailu kasvattajien huomiosta on varmasti kovaa. Kasvattajat varmasti haluavat kohdata jokaisen lapsen, mutta tosiasia on, että joskus aikaa ei ole ihan jokaiselle lapselle. Näin ei saisi olla. Aikaa pitäisi löytyä ihan jokaiselle lapselle. Välittämistä ja huomioimista voi lapselle välittää myös hymyilemällä hänelle tai esimerkiksi pienellä kosketuksella ohimennen. Vuorovaikutus keskustelemalla vaatii enemmän aikaa ja jos sitä aikaa ei juuri jollakin tietyllä hetkellä ole, hymy ja kosketus ovat hyvää vuorovaikutusta myös ja antaa lapselle tunteen, että hän on tärkeä ja hänestä välitetään. (Holkeri-Rinkinen 2009, 216.)

4.1 Kasvattaja vuorovaikutuksen aloitteentekijänä

Kun kasvattaja aloittaa vuorovaikutuksen lapsen kanssa, hän on silloin vuorovaikutuksen käynnistäjä eli aloitteentekijä vuorovaikutustilanteessa. Hän vie vuorovaikutusta eteenpäin. Kasvattajalla on monia, hyviä tapoja viedä tilannetta eteenpäin. Hän osaa pitää lapsen mielenkiinnon yllä tai näin sen ainakin pitäisi olla. Keinoja lapsen mielenkiinnon ylläpitämiseen ovat esimerkiksi positiivisen palautteen antaminen lapselle, ystävällinen suhtautuminen lapseen, mielenkiinto lapsen kohtaamiseen ja siihen mitä lapsi kertoo, lapsen omien kokemusten ja kertomusten hyödyntäminen kohtaamisessa sekä muiden virikkeiden torjuminen silloin, kun kasvattaja on vuorovaikutustilanteessa lapsen kanssa. Kasvattajan on tärkeää korostaa lapsel-

le sitä, että lapsi on omana itsenään ihana ja ainutlaatuinen lapsi. (Holkeri-Rinkinen 2009, 212- 213.)

Lapsen on joskus vaikea ymmärtää aikuista ja sitä, mitä aikuinen haluaa hänelle sanoa. Aikuisen on kerrottava lapselle selkeästi kerrottavansa, jotta vuorovaikutus pääsee syntymään. Lapset miettivät usein kysymystä, että mitä kasvattaja mahtoi tarkoittaa ja sitten he esittävät yleensä kysymyksen tai kysymyksiä, joilla he tarkentavat sitä, mitä kasvattaja häneltä kysyi tai mitä kasvattaja sanomallaan tarkoitti. Usein lapsen olemuksesta jo näkee, kun hän miettii jotakin tarkkaan. Kasvattajan tulisi silloin itse automaattisesti selventää asiaansa. Lapsi saattaa myös yrittää arvailla sitä, millaista vastausta häneltä odotetaan eli hän voi yrittää arvailla kasvattajan ajatuksia. Lapsen vaietessa hän ei halua sillä hetkellä olla vuorovaikutuksessa kasvattajan kanssa. Joskus vaikeneminen saattaa kuitenkin tarkoittaa sitä, että lapsi ei oikeasti ymmärrä sitä, mitä häneltä kysytään. Kasvattaja on voinut esittää asian liian vaikeasti tai monimutkaisesti. (Holkeri-Rinkinen 2009, 213.)

Kasvattajan pyrkiessä vuorovaikutustilanteeseen lapsen kanssa, hänen on oltava määrätietoinen ja sinnikäs. Lapset voivat laittaa vastaan kasvattajalle ja toimia toisella tapaa, kuin kasvattaja odottaa. Tämän kaltaisia tapoja lapselle voi olla, että hän on aivan hiljaa eikä edes katso kasvattajaan päin. Lapsi voi myös pyrkiä lähtemään tilanteesta kokonaan pois. Ongelmallisia tilanteita vuorovaikutuksen suhteen voi tulla missä tahansa kohtaamisessa päivähoito päivän aikana, esimerkiksi ruokailutilanteissa. Lapsi voi olla mennyt pöydän alle ja kasvattaja pyytää häntä tulemaan sieltä pois ja istumaan ruokapöytään. Lapsi ei reagoi kasvattajan puheeseen millään tavoin. Hän on hiljaa ja kääntää päänsä kokonaan toiseen suuntaan kasvattajasta. Kasvattaja toistaa pyyntönsä vielä kerran tai kaksi ja jos lapsi ei edelleenkään toimi, kuten häneltä odotetaan siinä tilanteessa toimivan, silloin kasvattaja menee pöydän alle ja ottaa lapsen katsekontaktin, esimerkiksi pitämällä kevyesti lapsen kasvoja päänsä välissä ja katsomalla lasta suoraan silmiin ja toistaen vielä kerran pyyntönsä. Tämä keino ei satuta lasta. Jos lapsi ei edelleenkään suostu tulemaan, silloin kasvattaja ottaa lapsen hellävaroin pois pöydän alta. He voivat siirtyä sivummalle käymään asiaa läpi tai kasvattaja ohjaa lapsen istumaan omalle paikalleen ruokapöytään jääden siihen hänen viereensä istumaan varmistaakseen, että lapsi pystyy istumaan siinä, missä hänen oletetaan istuvan. Jos tämäkään keino ei auta, silloin kasvattaja ohjaa lapsen pois ruokailutilanteesta. Tarkoitus tässä on se, että muiden lapsen ruokailu ei saa häiriintyä sen vuoksi, että yksi lapsi omalla käytöksellään häiritsee ruokailutilannetta. Kasvattajan tulee toimia vuorovaikutuksen haastavissa tilanteissa määrätietoisesti ja loogisesti. Kasvattajan toimiessa näin, valta ei pääse siirtymään lapselle. Joskus haastavassa tilanteessa kasvattaja voi toimia myös niin, että lasta ei huomioida. Silloin lapsi huomaa sen kasvattajan käyttäytymisessä ja saattaa itse muuttaa omaa toimintatapaansa, jolloin kasvattaja antaa taas huomionsa lapselle. (Holkeri-Rinkinen 2009, 213-214.)

Holkeri-Rinkinen (2009, 214.) kertoo tutkimuksessaan, että kasvattajan tyyli ja tapa esittää asioita lapselle vaihtelee eri kasvattajien välillä. Monisanainen ja useaan eri suuntaan kulkeva puhe teki sen vaikeasti ymmärrettäväksi ja tulkittavaksi lapselle. Tämän kaltainen puhe vaikuttaa hyvin ystävälliseltä ja kohteliaalta. Kehotuksiin ja määräyksiin tämän kaltainen puhe ei ole tehokasta. Leikkittely ja huumori kasvattajan puheessa ovat voimavaroja ja lapset yleensä lähtevän hyvin mukaan vuorovaikutukseen kasvattajan kanssa. Huumorilla on hyvä rooli myös haastavan lapsen kohtaamisessa. Se auttaa yleensä aina. Ainakin sitä kannattaa kokeilla niin usein kuin mahdollista.

4.2 Lapsi vuorovaikutuksen aloitteentekijänä

Vaikka lapsi olisikin vuorovaikutuksen aloitteentekijä kasvattajan kanssa, kasvattaja on kuitenkin usein hallitseva puoli heidän yhteisessä vuorovaikutuksessaan. Usein tämä on kuitenkin myönteinen asia, koska vuorovaikutus ja kohtaaminen lapsen ja kasvattajan välillä jatkuu pidempään. Kasvattaja rohkaisi omilla kysymyksillään ja kommenteillaan lasta jatkamaan vuorovaikutusta hänen kanssaan. Rohkaiseva sanaton viestintä kannustaa myös lasta jatkamaan vuorovaikutustilannetta kasvattajan kanssa. Lapsilla on yleensä monia asioita ja paljon kerrottavaa, jonka he haluavat jakaa kasvattajan kanssa. He tarvitsevat siihen kasvattajan huomion ja aikaa kasvattajan kanssa, jotta he voivat rauhassa kertoa asiansa. Holkeri-Rinkinen (2009, 214) kertoo tutkimuksessaan, että joskus lasten on vaikea saada puheenvuoroa itselleen kertoakseen asiansa kasvattajalle. Mitä enemmän lapsia on paikalla, sitä huonompi mahdollisuus on saada oma äänensä kuuluville.

Päivähoidossa lapset joutuvat kilpailemaan kasvattajan huomiosta, koska lapsia on paljon ja jokainen haluaa ja tarvitsee ovat huomion kasvattajalta ja siihen lapsilla on oikeuskin. Näin ollen tapahtuu väkisinkin kilpailua kasvattajan huomiosta. Lapset kaipaavat kasvattajan huomiota erilaisten toimintaohjeiden saamiseksi tai saamiensa ohjeiden selventämiseksi. (Pihlaja & Viitala 2005, 234-235.) Huomiota tarvitaan myös vastauksen saamiseksi johonkin heidän esittämiinsä kysymyksiin, kivan kokemuksen jakamiseksi, turvallisuuden varmistamiseksi sekä siihen, että lapsi haluaa varmistaa kasvattajalta, että hän on hyväksytty kasvattajan silmissä. (Holkeri-Rinkinen 2009, 214.)

Kun lapset haluavat kasvattajan huomiota, heillä on siihen monia hyviä keinoja. He ovat hyvin taitavia saamaan kasvattajan huomion itselleen. He puhuttelevat kasvattajaa nimellä, katsovat kasvattajaa silmiin, menevät kasvattajan luokse, saattavat koskettaa kasvattajaa tai lapset voivat myös alkaa puhumaan päälle tai ilman puheenvuoron saamista. Tämä on lapsen keino saada kasvattajan huomio, jos kasvattaja ei sitä muuten ymmärrä antaa. Lapset kyllä pystyvät myös odottamaan omaa vuoroaan. Haastavasti käyttäytyvillä lapsilla tämä kuitenkin on vaikeaa ja heidän on haasteellista odottaa vuoroaan ja olla paikallaan sitä odottamassa.

He voivat alkaa kiemurtelemaan tai istua välillä alas, nousten sitten taas seisomaan jatkaen tätä samaa, kunnes kasvattaja antaa heille sen huomion, jota he odottavat saavansa. (Holkeri-Rinkinen 2009, 214.)

Lapsen leikkiessä lapset pystyvät liikkumaan leikin sisällä asiasta ja tapahtumasta toiseen hyvin spontaanisti ja luontevasti. Lapsen mielestä kasvattajat ovat tervetulleita mukaan heidän leikkiinsä. Kasvattajan mennessä mukaan leikkiin, hänen on kunnioitettava leikkiä ja annettava leikin kulkea lapsen ehdoilla eteenpäin. Aikuisen tehtävänä on katsoa ja jos tarvetta, niin ohjata leikkiä jatkumaan eteenpäin. Hän antaa lapsille ideoita, kuinka leikki voisi jatkua eteenpäin, jos tuntuu, että leikki meinaa lopahtaa ja lapset eivät keksi ideoita jatkaakseen leikkiään. Aikuinen on lähinnä sivusta seuraaja, mutta jos lapsi pyytää, silloin aikuinen voi ihan hyvin osallistua leikkiin menemällä siihen mukaan. (Holkeri-Rinkinen 2009, 215-216.)

Jokainen lapsi herättää kasvattajassa tunteita, mutta varsinkin haastavasti käyttäytyvä lapsi tekee sen ja jokainen lapsi tekee sen omalla tavallaan. Tunteet, joita lapset kasvattajissa herättävät, voivat olla myös huolen tunteita. Huoli voi liittyä lapsen kasvuun, kehitykseen tai hyvinvointiin. Silloin kasvattaja pohtii, mitä hän voisi tehdä lapsen hyväksi ja parhaaksi. Tunteet ovat tärkeitä ja niitä pitää olla ihan jokaisella ihmisellä. Jos ihminen ei tunne mitään, silloin on aihetta suureen huoleen. Jos kasvattaja ei tunne mitään kohdatessaan haastavasti käyttäytyvää lasta, hän ei pysty silloin auttamaan lasta eikä hän pysty havainnoimaan lasta ja lapsen käytöstä. Havainnoinnin tarkoituksena on oppia tuntemaan lapsi paremmin sekä saada lapsi näkyväksi osaksi omaa ryhmäänsä. Jatkuva havainnointi varhaiskasvatuksessa on erittäin tärkeää, koska näin mahdollistuu vuorovaikutus ja kohtaaminen lapsen kanssa. Aikuisen on kuultava lasta aidosti ja oltava aidosti läsnä tilanteissa. Kohtaaminen ei saa olla rutiininomaista ja ilotonta, vaan sen on oltava iloista, positiivista, hellää ja huolehtivaa läsnäoloa. (Kalliala 2008, 251-252.)

Lapsen hyvinvointi tai pahoinvointi paljastuu vuorovaikutuksessa kasvattajan kanssa tai myös vuorovaikutuksessa toisiin lapsiin tai vanhempisiin. Lapsen erilaiset ilmeet, eleet ja tapa käyttäytyä kertovat sen, kuinka lapsi voi. Lapsen tapa kertoa asioistaan, esimerkiksi ajatuksistaan ja toiveistaan kertoo paljon lapsesta. Joskus lapsi voi vältellä tai kokonaan torjua kasvattajan kontaktinottamiset. Silloin kasvattajan on kysyttävä lapselta, että vältteleekö lapsi häntä tarkoituksella ja jos välttelee, niin miksi lapsi tekee niin. Aina kontaktin otto jokaiseen kasvattajaan ei ole luontevaa. Lapsi saattaa haluta puhua asioitaan jollekin tietylle kasvattajalle ja mielestäni kasvattajan täytyy se hyväksyä. Tärkeintä, että lapsi puhuu edes yhdelle kasvattajalle asioistaan. Muut kasvattajat eivät saa loukkaantua tämän kaltaisesta toiminnasta lapsen taholta. Heidän on osattava olla aikuisia ja ymmärtää asia. (Kalliala 2008, 252.)

Kasvattajat eivät koskaan saisi sanoa, että lapsi on sellainen, kun sen vanhemmatkin ovat sellaisia. Näin sanoessaan he usein jättävät lapsen käytöksen arvioimisen kokonaan ja kuittaavat asian perhesuhteiden merkityksellä lapseen ja lapsen käyttäytymiseen. Näin ei kuitenkaan saa tehdä. On totta, että perhesuhteet ja kotiasiat vaikuttavatkin lapsen käytökseen, mutta se ei aina eikä kokonaan selitä lapsen käytöstä. (Järvinen & Lankinen & Taajamo & Veistilä & Viro-lainen 2007, 17.) On aina mietittävä, onko taustalla myös jotakin muuta. Vanhempia ei saa myöskään syyllistää, vaan kasvattajan on keskusteltava asioista vanhempien kanssa ja saatava luottamus toimimaan vanhempien kanssa. Näin on helpompi keskustella arkaluonteisistakin asioista, jotka liittyvät lapsen hoitoon ja kasvatukseen tai perheen muihin asioihin. Kasvattaja ei saa koskaan jättää lasta huomioimatta sen takia, millainen perhe tai vanhemmat lapsella on. Kasvattaja ei koskaan saa olla tyly lapselle eikä jättää lasta huomioimatta. Kasvattajan tehtävä on tukea lasta ja perhettä ja selvittää, mistä jokin asia johtuu ja auttaa parhaansa mukaan tilanteen selviämiseksi. (Kalliala 2008, 252-253.)

Jokaisella lapsella varhaiskasvatuksessa pitäisi olla tunne, että hän on hyväksytty omana itsenään. Tämä tukee ja kannattelee lapsen positiivista minä kuvaa ja sen kehitystä omasta itses-tään. Kasvattajan on reagoitava lapsen tunteisiin, esimerkiksi jos lapsella on ikävä omia van-hempiaan. On hyvä, että lapsella on ikävän tunne. Se on normaalia ja kertoo, että vanhem-mat ovat tärkeitä, koska hän ikävöi heitä. Kasvattajan on kuunneltava lasta ja rauhoitella häntä ja sanoa esimerkiksi, että vanhemmat ovat töissä ja, kun he pääsevät töistä, he var-masti tulevat hakemaan lapsen kotiin. Keinoja on myös muita. Tärkeää on, että kasvattaja ei ohita lapsen kokemia tunteita. Varsinkin päivähoidon alkaessa lasta voi pelottaa ja hän voi mieltä, että miksi hän ei voi olla vanhempien kanssa ja missä vanhemmat oikeasti ovat. Lap-sella voi olla hylätyksi tulemisen pelko. (Kalliala 2008, 253-257.)

5 Opinnäytetyön toteuttaminen

Olen hankkinut tietoa haastavasta käyttäytymisestä sekä kirjallisuuden avulla että ammatti-laisten haastatteluiden avulla. Tutkimusluvan anoin Hyvinkään kaupungin varhaiskasvatuksen johtajalta vapaamuotoisella hakemuksella. Päätös tuli noin kuukauden kuluttua sen hakemi-sesta. Tutkimusluvassa oli tiettyjä ehtoja haastateltavien suhteen. Tutkimusluvan lisäksi haastateltavilta vaadittiin kirjallinen lupa heidän suostumuksestaan osallistua tutkimukseen. Ennen julkaisua valmis työ on hyväksyttävä kiertävällä erityislastentarhanopettajalla. Val-mis raportti toimitetaan Hyvinkään kaupungin varhaiskasvatukseen kirjallisessa muodossa ni-dottuna. Halusin haastavan lapsen kohtaamiseen useita näkökulmia ja siksi valitsin haastatel-taviksi kokeneita ammattilaisia eri varhaiskasvatuksen alueilta. Haastattelin lastentarhan-opettajan, päiväkodin johtajan sekä erityislastentarhanopettajan.

6 Haastatteluiden suunnittelu ja toteutus

Haastattelukysymykset suunnittelin ja mietin niin, että ne koskevat haastavasti käyttäytyvien lasten kohtaamista kasvattajien ja lasten näkökulman huomioon ottaen. Tein haastattelukysymykset ja sen jälkeen laitoin ne sähköpostitse jokaiselle haastateltavalle etukäteen, että he pystyivät perehtymään niihin etukäteen, ennen haastattelu tilaisuutta. Päätin, että haastatteluja on vain kolme, koska se on mielestäni riittävä aiheeseen liittyen. Haastattelut suoritettiin yhdessä hyväksi havaitussa paikassa tai haastateltavan toivomassa paikassa. Kaksi haastatteluista oli Hyvinkään kaupungin vuoropäiväkodissa ja yksi haastatteluista oli eräässä toisessa päiväkodissa, koska haastateltava itse toivoi niin olevan. Haastattelut kestivät tunnit kahteen tuntiin. Yksi haastattelu kesti noin kaksi tuntia ja kaksi haastatteluista oli noin tunnin mittaisia. Haastattelut sujuivat aika vapaamuotoisesti keskustellen ja rennossa ilmapiirissä. Tämä johtui osittain siitä, että haastateltavat olivat minulle ennestään tuttuja työni kautta. Haastattelut etenivät kysymysteni mukaan järjestyksessä. Välillä haastattelut hieman lipsuivat aiheesta toiseen, mutta sain keskustelun palautettua takaisin aiheeseen mielestäni oikein hyvin.

7 Haastatteluissa esiin tulleet haastavan lapsen kohtaamiseen liittyvät näkökulmat

Haastattelujen perusteella haastavan lapsen kohtaaminen näyttäytyi melko lailla samanlaisena, vaikka haastateltavat ovatkin eri ammateissa päivähoidossa. Haastateltavat toimivat lastentarhanopettajana, päiväkodin johtajana ja kiertävänä erityislastentarhanopettajana. Keskeiset teemat olivat hyvin saman mukaiset ja yhteneväiset keskenään. Haastattelujen tulokset vahvistivat omaa tietämystäni haastavan lapsen kohtaamisesta varhaiskasvatuksessa.

Jokaisessa haastattelussa haastateltavat toivat esiin aidon kohtaamisen lapsen ja kasvattajan välillä. Jokainen kolmesta haastateltavastani oli myös sitä mieltä, että haastavia lapsia on. Kiertävän erityislastentarhanopettajan mukaan jokainen lapsi haastaa aikuisen välillä ja se on aivan normaalia lapsen kasvuun ja kehitykseen kuuluvaa. Lapsen kuuluukin haastaa aikuisia. Eri asia on lapset, joilla on diagnoosi jostakin erityisestä vaikeudesta tai pulmasta. He haastavat aikuista toisella tapaa ja aikuisen on osattava ottaa ne haasteet vastaan. Kiertävän erityislastentarhanopettajan mukaan haastavasti käyttäytyviä lapsia on ja joskus se haastaminen voi johtua myös aikuisesta tai aikuisen tavasta toimia. Varhaiskasvatuksessa kasvattajan on selvitettävä, mistä haastaminen johtuu. Haastavasti käyttäytyvien lasten määrä on kasvanut vuosien aikana. Kasvatuskäytännöt ovat myös muuttuneet. Ennen lapset eivät uskaltaneet käyttäytyä haastavasti. Myös ympäristökijät vaikuttavat lasten käyttäytymiseen. Lastentarhanopettajan mukaan haastavasti käyttäytyvä lapsi haastaa kasvattajan. Kasvattaja miettii, mikä tässä käyttäytymisessä on vialla. Aikuinen joutuu pysähtymään ja miettimään, että mitä tämän lapsen kanssa tehdään. Tärkeintä on aina ajatella niin, että kaikki on aikuisen vastuul-

la ja aikuisen on pysähdyttävä ja mietittävä, mitä nyt tehdään ja ottaa tilanne hallintaansa. Tilaa ja aikaa haastavan lapsen kohtaamiselle on löydyttävä ja otettava yhteys erityislastentarhanopettajaan. Tiimin on myös yhdessä mietittävä, että kuinka toimitaan haastavaa lasta hoitaessa ja ohjatesa. Päivän kulku on mietittävä lapsen kannalta parhaiten sujuvaksi ja tiimin on sitouduttava yhteisiin päätöksiin ja toimenpiteisiin lasta koskien. Kun kasvattaja huomaa lapsessa jotakin erityistä, silloin mietitään, mitä tehdään ja yhdessä työyhteisön ja vanhempien kanssa keskustellaan asiasta.

Päiväkodin johtajan mielestä on olemassa niin lapsia kuin aikuisia, jotka haastavat omalla käytöksellään, persoonallaan ja omalla olemisellaan. Jokainen lapsi omalla tavallaan haastaa kasvattajien ammattitaitoa ja sitä, kuinka kohdataan jokainen lapsi omana itsenään. Erilaiset persoonat ja erilainen käyttäytyminen haastaa kasvattajan ammattitaitoa ja ammatillista suhtautumista erilaisissa tilanteissa. Sulkeutuneen ja vetäytyvän lapsen kohtaaminen vaatii päiväkodin johtajan mielestä myös ammattitaitoa, kuinka kohdata tämän kaltainen lapsi. Kasvattajan on oikeasti tiedettävä, mitä lapselle kuuluu ja kuinka hän pärjää ja kokee päivähoitossa olemisen.

Haastava käyttäytyminen tarkoittaa päiväkodin johtajan mielestä sitä, että se saa kasvattajan miettimään, kuinka hän itse käyttäytyy ja suhtautuu haastavaan käytökseen. Haastavia tilanteita voi tulla ihan jokaisen eteen. Jokin haastava tilanne voi olla kasvattajalle itselleenkin uusi ja silloin on pysähdyttävä miettimään, että mitä siinä tilanteessa pitäisi tehdä ja mikä olisi oikea ratkaisu tilanteeseen ja tilanteen eteenpäin viemiseksi. On myös olemassa niitä lapsia, jotka tarvitsevat tukea kasvattajalta enemmän kuin toiset lapset. Haastavasti käyttäytyvät lapset haluavat usein tai tarvitsevat aikuiselta enemmän huomiota kuin toiset ja se vaatii kasvattajalta voimia ja jaksamista työssään. Haastavasti käyttäytyvä lapsi hakee kasvattajalta myös huomiota ja hyväksytyksi tulemisen tunnetta.

Kukin lapsi haastaa omalla tavallaan kasvattajaa. Kasvattajan on pystyttävä olemaan aito kohdatessaan haastavasti käyttäytyvän lapsen. Lapsi huomaa, jos kasvattaja ei pysty olemaan aito. Haastavan lapsen kohtaaminen vaatii aitoaitoa läsnäoloa ja aitoa kiinnostusta lapseen sekä siihen, mitä hän haluaa kasvattajalle kertoa. Kasvattajan on pystyttävä työntämän muut asiat mielestään silloin, kun hän on töissä ja ohjaamassa lapsia. Haastavan lapsen kohtaaminen vaatii syvää luottamusta kasvattajan, lapsen ja lapsen vanhempien välille. Hyvällä yhteistyöllä saadaan hyviä tuloksia aikaan. (Salminen 2005, 20.)

7.1 Itsetunnon tukeminen

Haastavasti käyttäytyvillä lapsilla voi olla vaikeuksia oman itsetuntonsa kanssa. He ovat saaneet vuosien varrella paljon negatiivista palautettaan toiminnastaan ja se on vaikuttanut heidän näkemyksestään omaan itseensä ja minäkuvan kehittymiseen. Jokainen haastateltava toi

esiin, että haastava lapsi haastaa käytöksellään kasvattajan huomaamaan hänet omana itsenään. Haastavan lapsen keino saada huomiota on juuri hänen käytöksensä, jolla hän haastaa kasvattajan ja saa haluamansa huomion. Haastateltavat kertoivat, että kasvattajan täytyy aina vastata lapsen hakemaan huomioon ja kasvattajan on oltava aidosti läsnä lapsen kanssa ollessaan. Varhaiskasvatuksessa kasvattajien tehtävä on tukea ja kannustaa lasta olemaan oma, aito itsensä. Kasvattajan on ohjattava lasta siihen ja annettava lapselle keinoja siihen. Itsetunnon tukeminen kuuluu suurena osana lasten kasvatustyötä.

7.2 Kasvattajan ammattitaito

Kasvattajan ammatillisuudesta kertoo hänen tapansa toimia ja tehdä töitä niin lasten kuin työkavereiden kanssa. Päiväkodin johtaja kertoi, että joillakin kasvattajilla on ikään kuin synnynäinen taito olla lasten kanssa. On lapsi käytökseltään millainen tahansa, niin jotkut tietävät aina tavan toimia juuri sen lapsen kanssa. Jotkut kasvattajat oppivat toimintatapojaan vuosien myötä kokemusten karttuessa. Kasvattajan ammattitaito on tärkeää jokaisen haastateltavan mielestä. Ammattitaitoa on montaa erilaista. Ei ole yhtä ainoa tapaa työskennellä. Jokaisella on oma tapansa kohdata haastavia lapsia. Haastateltavien mielestä tärkeää on se, että työyhteisö toimii hyvin ja yhdessä sovittuja sääntöjä ja ohjeita noudatetaan ja jokaisen on pystyttävä niihin sitoutumaan. Joskus tämä on vaikeaa. Haastava lapsi tarvitsee ohjeet, joita jokainen kasvattaja yhtenäisesti toteuttaa. Haastavalle lapselle joka päivä eri ohjeistuksen saaminen saman asian suhteen on vahingollista. Lapsi joutuu kokeilemaan rajojaan joka päivä ja joka kasvattajan kanssa aina vain uudelleen. Jos pelisäännöt ovat yhtenäiset, lapsen ei tarvitse joka päivä kokeilla samoja asioita uudelleen. Lapsi oppii myös pian huomaamaan kenen kasvattajan kanssa mikäkin asia toimii ja kenen kanssa ei toimi.

Haastavasti käyttäytyvä lapsi tarvitsee jokaisen haastateltavan mukaan selkeät ohjeet ja rajat, jonka mukaan lapsi pystyisi toimimaan varhaiskasvatuksessa. Ohjaus on tärkeää ja suuri osa varhaiskasvatustyöstä on ohjaavaa toimintaa, jonka mukaan lapsen odotetaan toimivan ja suoriutuvat tehtävistään ja askareistaan päivän aikana. Kasvattajan tehtävänä on olla apuna ja tukena lapselle ja kulkea lapsen sekä vanhempien rinnalla tukena ja auttaen, mutta ei tehdä kaikkea valmiiksi. Hyvä ohjaus on tärkeää ja sillä luodaan hyvää kasvatuskumppanuutta päivähoidon ja vanhempien ja lapsen välille. Ohjauksen on myös oltava johdonmukaista ja tavoitteellista ja se on oltava arvioitavissa säännöllisin väliajoin.

Toiminnan suunnittelun tulee olla selkeää ja selkeästi ymmärrettävää. Haastavasti käyttäytyvän lapsen vaikeus voi olla esimerkiksi paikoillaan istuminen ja keskittyminen. Kasvattajan on osattava suunnitella toiminta niin, että lapsi jaksaa keskittyä ja olla mukana tietyn hetken. Hänen ei tarvitse välttämättä jaksaa niin kauan kuin joku toinen lapsi. Kuvat ovat hyvä apuväli haastavan lapsen toiminnan suunnittelussa. Haastavasti käyttäytyvän lapsen on hyvä antaa välillä nousta paikaltaan toimittamaan esimerkiksi kasvattajan pyytämiä pieniä aputehtäviä,

viemään vaikka paperinpalanen roskiin tai hakemaan jokin tietty esine toimintaan mukaan. Tämä tukee myös lapsen itsetuntoa ja antaa lapselle tunteen, että hän on tärkeä ja hänen apuaan tarvitaan. Toiminnan tulisi olla selkeää ja suunnilleen samassa järjestyksessä joka päivä etenevää. Pienetkin muutokset päivässä voivat saada haastavan lapsen käyttäytymään hankalammin kuin yleensä. Haastavasti käyttäytyvät lapset reagoivat muutoksiin voimakkaasti. Ennakointi kaikessa toiminnassa on tärkeää. Kasvattajan on kerrottava etukäteen ennakoitujen lapselle, mitä seuraavaksi tapahtuu.

Päivähoidon varhaiskasvattajille päiväkodin johtaja haluaa sanoa, että lapsi tarvitsee kasvattajaa sekä kasvattajan osaamista. Kasvattajan on oltava hengessä mukana ja osattava tsemppata lasta ja perheitä. Se tuo kiitosta mukanaan myös kasvattajalle. Kasvattaja saa nauttia palautteesta, jota hän lapsilta ja vanhemmilta tuo. Se on kiitos hänen työstään.

8 Tukitoimet ja niiden toimivuus

Haastateltavat olivat sitä mieltä, että tukitoimia kyllä on, mutta aina niitä voisi olla enemmän ja asiat sen suhteet paremmin. Haastatteluista kävi ilmi, että tukitoimien mahdolliset puutteet nähdään valtakunnallisella tasolla. Haastatteluista kävi ilmi, että puheterapiaan ja perheneuvolaan on pitkät jonot ja niihin on vaikea päästä. Päivähoidossa erityinen tuki toimii, mutta lastentarhanopettaja on kohdannut eriarvoisuutta suhtautumisessa lapsiin, jotka tarvitsevat erityistä tukea. Jotkut saavat helpommin apua ja tukea kuin toiset. Kasvattajien on kannustettava vanhempia soittamaan jonnekin tietylle taholle ja vaatimaan lapselleen sitä mitä hän tarvitsee. Varhaiskasvatus iästä kasvaessaan lapsi aina kehittyy ja kaikki kohtaamiset lapsen elämässä vaikuttavat lapsen elämän kulkuun.

Kiertävän erityislastentarhanopettajan mukaan asiat ovat kaupungissa hyvin. Totta kai aina voisi olla paremminkin. Varhaiskasvatuksen ryhmäkoot ovat aika suuria ja henkilökuntaa vähän lapsimääriin nähden. Toimintaterapiaan Hyvinkäällä pääsee suhteellisen hyvin, mutta puheterapiaan on pidemmät jonot. Lisääntynyt tarve vaikuttaa jonojen muodostumiseen. Perheneuvolaan on myös pitkät jonot. Yhteistyö lastensuojelun kanssa joissakin kohdin toimii ja toisessa kohdin ei toimi. Resurssipula vaikuttaa myös lastensuojelun toiminnassa. Lastensuojelu odottaa yhteistyötä varhaiskasvatuksen puolelta, koska varhaiskasvatus näkee lapsia ja perheitä enemmän kuin he lastensuojelussa. Kiertävä erityislastentarhanopettaja kertoo, että hänellä itsellään riittää aika konsultoivaan työhön. Hän kertoo, että kentällä olevia erityislastentarhanopettajia voisi olla enemmän. Kiertävän erityislastentarhanopettajan tehtävänä on myös ohjata kasvattajia varhaiskasvatuksessa.

Hyvinkään kaupungin tukitoimista erityistä tukea tarvitsevien lasten suhteen päiväkodin johtaja kertoo, että tukitoimia on Hyvinkäällä, mutta töitä yhteistyön eteen saadaan kyllä tehdä, että siihen saadaan mukaan esimerkiksi vanhemmat ja erityispäivähoidon työntekijöitä, jotta

asiat saadaan liikkeelle. Tukitoimia ei kuitenkaan aivan valtoimenaan ole, esimerkiksi toimintaterapeutteja ja puheterapeutteja. Esiopetukseen liittyvät oppilashuoltotyöryhmät, joissa psykologit ja koulukuraattorit ovat kaksi kertaa vuodessa mukana keskustelemassa lapsen asioista, se on hyvä asia ja iso askel eteenpäin ja sillä on merkitystä kaikille lapsille. Lisääntynyt tarve vaikuttaa esimerkiksi puheterapiaan ja toimintaterapiaan pääsyyn. Resurssit eivät ehkä ole riittävät. Vuorohoidossa olevien lapsen ja hänen vanhempiansa rytmit saattavat vaikuttaa myös terapiaan pääsyyn, koska virka-aika ei aina kohtaa tarvetta, joka perheillä on. Vanhempien aktiivisuus on olennaista ja tärkeää, että lapsi pääsee tarvittavan tuen ja avun piiriin. Kasvattajien tehtävä on kannustaa vanhempia ottamaan yhteyttä erityisen tuen piiriin ja kuljettamaan lapsiaan sinne. Jonoja palvelujen suhteen on ainakin perheneuvolaan ja puheterapiaan ja Hyvinkää ei ole mitenkään poikkeus tässä asiassa, näin on monessa kaupungissa. Yhteistyö neuvolan kanssa toimii, mutta yhteistyötä ei ole niin paljon kuin aikaisemmin. Säännöllistä yhteistyötä ei kuitenkaan ole neuvolan kanssa, ainoastaan tarvittaessa ja vanhempien luvalla. Neuvolan kautta kuitenkin saadaan lapsi lisätutkimuksiin tarvittaessa. Ostopalvelut eri palveluihin menevät myös neuvolan kautta. Päivähoidolla on käytettävissä perheohjaaja ja päivähoidon oma psykologi. Heidän puoleensa voi kääntyä jos perhe haluaa keskustella perhetilanteeseensa liittyvistä asioista. Kasvattajat voivat kertoa yhteystiedot ja kertoa, että tämän kaltaista palvelua on myös tarjolla. Päivähoidon oma arkinen tuki on myös perheille ja lapsille tärkeää.

Sosiaalipuolen kanssa tehtävä yhteistyötä on ja sitä pitäisi olla säännöllisesti, jos perheillä on lastensuojelun asiakkuuksia. Näin on sovittu, mutta ei voi kuitenkaan sanoa, että se sujuisi automaattisesti. Salassapitovelvollisuuden ja eri hallintokunnissa toimiminen tuovat yhteistyöhön omia koukeroita ja haasteita. Yhteistyö vaatii aktiivisuutta myös varhaiskasvatuksen puolelta.

Päiväkodin johtaja kertoo, että Hyvinkään vuorohoidossa on käytettävissä tilapäishoidon apu ja palvelut perheille. Tilapäishoito tukee perheiden ja vanhempien jaksamista arjessa ja tuo hyvinvointia lapselle. Tilapäishoidon palvelut ovat ennakoivaa ja varhaista tukea. Tilapäishoidon asiakkaat eivät välttämättä käytä päivähoidon palveluita ainakaan silloin, mutta mahdollisesti jatkossa, eli ovat päivähoidon tulevia asiakkaita. Tilapäishoidossa on mukana myös päivähoidon asiakkaita. Silloin täytyy punnita tarkkaan, jos lapset tulevat vuorohoitoon viikonloppuna tilapäishoidon kautta, että kenen etu se on, lapsen vai vanhempien. Päiväkodin johtajan mukaan tärkeintä aina on kuitenkin lapsen etu. Jos vanhemmat voivat hyvin, lapsikin voi silloin hyvin.

8.1 Yhteistyön tärkeys vanhempien kanssa

Haastattelemani lastentarhanopettaja on sitä mieltä, että tärkeintä kaikesta on rakentaa yhteistä hyvää sekä ilmapiiriä yhdessä lasten vanhempien kanssa. Hän kertoi myös, että jokai-

nen kohtaaminen vanhempien kanssa on erilainen. Ei ole mitään tiettyä kaavaa, jonka mukaan vanhempia kohdataan. Lastentarhanopettaja pitää tärkeänä sitä, että kaikkea päivän aikana tapahtunutta, joka saattaa toistua päivittäin, sitä ei aina tarvitse toistaa vanhemmille. Haastavasti käyttäytyvän lapsen vanhemmat ovat saaneet tarpeeksi negatiivista palautetta lapsestaan, joten onko tarpeen toistaa samoja asioita päivittäin. Silloin, jos jotakin erityistä on sattunut, niin se kerrotaan vanhemmille. Kaikki haastateltavat toivat esiin hyvän ja positiivisen palautteen kertomisen lapsen päivästä hänen vanhemmilleen. Jokaisen lapsen päivästä löytyy varmasti myös positiivista kerrottavaa, mikäli kasvattajat haluavat sitä löytää.

Kiertävän erityislastentarhanopettajan mukaan osa haastavasti käyttäytyvän lapsen vanhemmista on yhteistyöhaluisia ja he toivovat lapselleen apua. Jotkut vanhemmista ovat puolustuskannalla ja eivät ole heti valmiita yhteistyöhön varhaiskasvatuksen kanssa. Pikku hiljaa yhteistyö kuitenkin lähtee yleensä sujumaan hyvin. Vanhempien ensireaktio saattaa olla kieltäminen ja se on ihan normaalia käytöstä. Haastatteleman erityislastentarhanopettajan mukaan yhteistyö vanhempien kanssa tuo parhaimman mahdollisen lopputuloksen lapsen suhteen. Hän sanoo, että vanhemmat ovat lapsensa parhaimmat asiantuntijat.

Haastatteleman päiväkodin johtaja ajattelee niin lapsista kuin heidän vanhemmistaan, että jokainen heistä on oma ainutlaatuinen itsensä. Johtajan mielestä on erittäin tärkeää tietää, mitä vanhemmat ajattelevat ja mikä on vanhempien ajatus jostakin tietystä asiasta tai tilanteesta. Hän on sitä mieltä, että vanhempien oikein kuuleminen on tärkeää. Varhaiskasvatukselle tärkeä tieto on myös, että kuinka vanhemmat itse toimivat lapsensa suhteen. Päiväkodin johtajan mukaan toisen ihmisen kunnioittaminen on tärkeässä osassa vanhempien kanssa tehtävässä yhteistyössä. Yhteistyö lähtee kuuntelusta ja luottamuksesta puolin ja toisin.

8.2 Työyhteisön tuki kohdatessa haastava lapsi

Jokainen haastateltavani koki työyhteisön tuen tärkeäksi, kun ryhmässä on haastavasti käyttäytyviä lapsia. He kokivat, että yhteisten sopimusten ja pelisääntöjen sopiminen kasvattajien kesken on todella tärkeää. Niiden noudattaminen on tärkeää. Jos sopimuksia ei noudateta, se saattaa aiheuttaa erimielisyyksiä työyhteisössä. Lastentarhanopettaja kertoo, että on joskus kokenut itsensä yksinäiseksi omassa työssään jonkin asian tai lapsen suhteen. Lastentarhanopettaja on sitä mieltä, että joka päivä on tehtävä töitä sen eteen, että työyhteisössä jokaisella on hyvä olla ja asioista on pystyttävä keskustelemaan. Jokainen haastateltava koki, että esimiehen tuki on tärkeää. Lastentarhanopettaja sanoi, että kiertävien erityislastentarhanopettajien tuki ja ammattitaito on tärkeä tuki kasvatustyössä.

Kiertävän erityislastentarhanopettajan mukaan yhdessä toimiminen on tärkeää. Hän kokee tärkeäksi myös sen, että kasvattajat eivät toimi vanhempia vastaan vaan yhdessä vanhempien

kanssa. Hän sanoo, että vanhempia ei saa syytellä eikä etsiä vikaa vanhemmista lapsen käyttökseen. Kiertävän erityislastentarhan kokemus tiimityöstä on, että se on haastavaa. Hänen mielestään kaikki kasvattajat eivät koe tiimityötä niin tärkeäksi kuin pitäisi. Se taas tuo omat haasteensa tiimityöhön. Hän kokee tärkeäksi myös sen, että asiat tehtäisiin suhteellisen saman kaavan mukaan joka päivä. Lapselle on haitallista jos eri päivinä asiat tehdään toisin kuin aiemmin. Kasvattajien on pystyttävä yhdessä sopimaan, kuinka asiat olisi hyvä tehdä. Kiertävän erityislastentarhanopettajan mukaan siihen kannattaa satsata. Se on haastavaa ja vie aikaa, mutta se palkitsee koko työyhteisön. Hän mainitsee, että tiimityö on hyvä asia jos se toimii, mutta jos se ei toimi, se voi haitata koko ryhmän toimintaa.

Päiväkodin johtajan mukaan haasteet työpäivässä ovat energiaa imevä voima ja yhdessä on päästävä eteenpäin. Hänen mukaansa jokaisella kasvattajalla on omat näkemyksensä asioista ja yhdessä on sovittava, kuinka mennään eteenpäin. Hänen mukaansa se ei ole aina helppoa. Jokainen kasvattaja voi nähdä lapsen tarpeet erilailla kuin toinen kasvattaja. Päiväkodin johtajan mukaan kasvattajien työhistoria ja kokemukset tuovat erilaisia näkemyksiä asioihin ja työntekoon.

8.3 Oman jaksamisen tukeminen

Yksi haastattelukysymys oli, kuinka varhaiskasvatuksen kasvattajat huolehtivat omasta jaksamisestaan. Se on tärkeä kysymys, koska oma vointi joko auttaa jaksamaan työssä tai se voi heikentää työkykyä. Jokainen haastateltavani koki tärkeäksi sen, että työ ja vapaa-aika on pidettävä erillään toisistaan. Kiertävä erityislastentarhanopettaja ja päiväkodin johtaja tosin sanoivat, että joskus jokin tietty työasia voi hetkellisesti käydä vapaa-ajallakin mielessä. Lastentarhanopettaja kertoi, että kun työ- ja kotiroolit ovat selkeästi toisistaan erillään ja oma ammatillisuus töissä säilyy, on helpompi keskittyä olennaiseen eli lasten kohtaamiseen, ohjaamiseen ja kasvattamiseen. Päiväkodin johtajan mukaan hänen työnkuvaansa kuuluu, että työpuhelin on aina auki ja siihen on vain opittava suhtautumaan, että hän päivystää sitä myös iltaisin ja viikonloppuisin. Jokainen haastateltavani koki tärkeäksi harrastaa jotakin liikuntamuotoa työn vastapainoksi vapaa-ajalla.

9 Pohdintaa ja yhteenveto

Mielestäni saavutin omat tavoitteeni hyvin. Tiesin jo aiemmin paljon aiheesta erityiskasvatus ja haastavan lapsen kohtaaminen, mutta opinnäytetyöni syvensi tietoa aiheesta. Haastattelut antoivat minulle paljon ja sain uusia näkökulmia ja tietoa, kuinka kohdata haastavasti käyttäytyvä lapsi sekä hänen vanhempansa. Päällimmäiseksi ajatuksiini jäi se, että jokainen lapsi on oma persoonansa omine temperamentteineen ja jokainen lapsi haastaa niin kasvattajia kuin omia vanhempiaan. Haastavasti käyttäytyvällä lapsella ei tarvitse olla mitään diagnoosia. Diagnoosi ei aina kerro sitä, onko lapsi haastava vai ei. Haastavaa käyttäytymistä on mon-

taa erilaista tapaa. Haastava käytös voi olla myös vetäytyvää käytöstä. Kasvattajalla on oltava ammattitaitoa huomata jokainen lapsi mahdollisine vaikeuksineen ja ongelmineen. Haastavan lapsen kohtaaminen vaatii vankkaa ammattitaitoa sekä halua kohdata lapsi ja hänen vanhempansa.

Opinnäytetyön aikana olen pohdiskellut paljon haastavasti käyttäytyviä lapsia omalla työpaikallani ja miettinyt, kuinka jonkin asian voisi tehdä jotenkin toisin. Olen miettinyt myös työyhteisöä ja sen toimimista. Koen siinä puutteita ja olen miettinyt ratkaisuja siihen, kuinka kasvattajat voisivat oikeasti toimia yhdessä, yhteistyötä tehden lapsen ja lapsen vanhempien parhaaksi. Olen myös pohtinut yhteiskunnan vaikutuksia haastavasti käyttäytyvän lapsen ja hänen perheensä tukitoimiin. Mielestäni ne eivät aina toimi niin hyvin kuin niiden pitäisi toimia. Hyvinkää ei poikkeaa valtakunnallisesti muista kaupungeista. Asiat lähtevät kuitenkin ylemmältä taholta liikkeelle. Mielestäni haastavasti käyttäytyvän tai erityislapsen vanhemmat joutuvat aivan liikaa taistelemaan etuuksista, jotka kuuluvat heidän lapselleen tai perheelleen. Olen sitä mieltä, että jos vanhemmat eivät jaksakaan pitää puoliaan he saattavat jäädä apuavaille. Monet haastavasti käyttäytyvän lapsen vanhemmat ovat väsyneitä, eivätkä välttämättä jaksakaan tai osaa vaatia lapselle sitä, mikä hänelle kuuluu. Kasvattajien on tuettava vanhempia heidän tärkeässä kasvatustyössä ja olla tukena hankalissakin tilanteissa. Tärkeää on yhteisen ymmärryksen ja luottamuksen syntyminen.

Mielestäni tutkimukseni on luotettava, koska olen perehtynyt alan kirjallisuuteen, jotka ovat luotettavaa aineistoa. Haastattelut suoritettiin varhaiskasvatuksen ammattilaisille ja haastattelut on litteroitu aivan kuten haastateltavat ovat asiat kertoneet. Vaikka haastatteluita onkin vain kolme, sain mielestäni tarpeeksi vaadittavaa aineistoa tutkimukseeni. Haastattelujen tulokset tukivat paljon omaa ajatusmaailmaani haastavan lapsen kohtaamisesta. Haastattelut eivät kovin paljoa eronneet toinen toisistaan. Haastateltavat toimivat eri tehtävissä varhaiskasvatuksen parissa, joten se näkyi haastattelutuloksissa. Olen myös pyytänyt palautetta työkaveriltani opinnäytetyön prosessin aikana. He ovat lukeneet työtäni ja antaneet palautetta. Kiertävä erityislastentarhanopettaja antoi opinnäytetyöstäni kirjallisen palautteen. Hän kertoi, että aihe on tärkeä ja ajankohtainen.

Opinnäytetyöni tuloksena on syntynyt esite, joka on tarkoitettu jakaa jokaiseen Hyvinkään varhaiskasvatuksen yksikköön. Esitteen tarkoituksena on muistuttaa kasvattajia haastavan lapsen kohtaamisesta ja antaa keinoja kohtaamiseen. Esite on tarkoitettu varhaiskasvatuksen kasvattajille. Esite on myös apuväline sijaisille, jotka työskentelevät varhaiskasvatuksessa. He voivat oppaan lukemalla päästä hieman perille siitä, kuinka haastavasti käyttäytyvä lapsi tulee kohdata.

Opinnäytetyö prosessi on ollut vaativa ja välillä hieman työläskin. Samaan aikaan on ollut käytävä töissä ja huolehdittava omasta perheestä. Haastavinta on ollut ajan löytäminen opinnäytetyön tekemiseen

Lähteet

Barkley A, R. 2008. ADHD. Kuinka hallita adhd. Suom. Kirsi Kankaansivu. Kuopio: Oy UNIpress ab.

Dufva, V. & Koivunen, M. (toim.) 2012. Adhd, diagnosointi, hoito ja hyvä arki. Juva: Bookwell Oy.

Holkeri- Rinkinen, L. 2009. Aikuinen ja lapsi vuorovaikutusta rakentamassa. Diskurssianalyytinen tutkimus päiväkodin arjesta. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy. Väitöskirja.

Jokinen, K. & Ahtikari, K. 2004. AD/HD- opas koulunkäyntiavustajille. Jyväskylä: PS- kustannus.

Juusola, M. 2012. Levottomat aivot. Adhd ja asperger vahvuuksina. Helsinki: Otava.

Järvinen, R. & Lankinen, A. & Taajamo, T. & Veistilä, & M. Virolainen, A. 2007. Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea. Helsinki: Edita

Kalliala, M. 2008. Kato mua. Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa? Helsinki: Gaudeamus.

Mattila, K-P. 2011. Lapsen vahvistava kohtaaminen. Jyväskylä: PS- kustannus.

Pihlaja, P. & Viitala, R. 2005. Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. 1-2. painos. Helsinki: Sano- ma Pro.

Oulasmaa, M. & Riihonen, R. 2013. Ammattikasvattajan kielletyt tunteet. Helsinki: Fram Oy.

Salminen, P. 2005. Yhdessä kasvattamaan. Kohti välittämisen toimintakulttuuria. Opetus 2000. Jyväskylä: PS- kustannus.

Skodvin, A. 2002. Elämää varten. Lapselle rajat. Kannusta, rajoita ja rakasta. Helsinki: Gummerus.

Tahkokallio, K. 2003. Mitä tehdä levottomille lapsille. Helsinki: WSOY.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005. Stakes oppaita 56. 2005. 2.painos Saarijärvi: Stakes.

Viljamaa, J. 2009. Mitä minä teen tämän lapsen kanssa? Haastavan lapsen kasvatus. 2.painos. Helsinki: Minerva Kustannus Oy

Liitteet

Liite 1 Tutkimuslupa	34
Liite 2 Haastattelukysymykset	35
Liite 3 Lupa haastateltavilta.....	37
Liite 4 Esite	38

Liite 1 Tutkimuslupa

1/1

HYVINKÄÄN KAUPUNKI
Sivistystoimi

Varhaiskasvatuksen johtajan päätös § 79 06.05.2013

079/2013 TUTKIMUSLUPA / PIIA SUOMI JA HANNA-MAARIT VIRTANEN

(Valmistelija: toimistos sihteeri Rautiainen Riitta, p. 019 459 4957)

Piia Suomi ja Hanna-Maarit Virtanen opiskelevat Laurea ammattikorkeakoulussa. He anovat tutkimuslupaa liittyen opinnäytetyöhön aiheena "Erityistä tukea tarvitsevan lapsen kohtaaminen". Opinnäytetyön tavoitteena on oppia lisää erityiskasvatuksesta ja erityistä tukea tarvitsevan lapsen ja nuoren kohtaamisesta ja jakaa tutkimuksen tietoa edelleen varhaiskasvatuksessa toimiville kasvattajille.

Tutkimus toteutetaan haastattelemalla Martinkaaren päivähoidon henkilökuntaa ja erityistä tukea tarvitsevan lapsen vanhempia. Tutkimuksen on tarkoitus valmistua syksyllä 2013.

Varhaiskasvatuksen puolesta tutkimustyötä valvoo kiertävä erityislastentarhanopettaja Varpu Ala-Tuuhonen.

Päätös Myönnetään Piia Suomelle ja Hanna-Maarit Virtaselle tutkimusluvan anomuksen mukaisesti Hyvinkään kaupungin sivistystoimen varhaiskasvatuksen Martinkaaren päivähoidon.

Ehtona on, ettei tutkimuksessa käytetä lapsiin, lasten vanhempiin ja työntekijöihin liittyviä henkilökohtaisia tietoja ja että tutkimuksessa mukana olevan lapsen vanhemmat ja varhaiskasvatuksen henkilökunta ovat antaneet kirjallisen suostumuksen osallistua tutkimukseen.

Valmis työ on hyväksyttävä kiertävällä erityislastentarhanopettaja Varpu Ala-Tuuhosella.

Piia Suomi ja Hanna-Maarit Virtanen tutkijoina sitoutuvat noudattamaan voimassaolevia tutkimusaineiston säilyttämiseen ja tietosuojalainsäädäntöön liittyviä ohjeita.

Valmis kirja/raportti tulee toimittaa Hyvinkään kaupungin varhaiskasvatukseen kirjallisessa muodossa nidottuna.

Varhaiskasvatuksen johtaja Hilikka Toiviainen

Liitteet anomus
tutkimussuunnitelma

Tiedoksi Piia Suomi
Hanna-Maarit Virtanen
Tuija Mustonen
Varpu Ala-Tuuhonen
opela

Liite 2 Haastattelukysymykset

Haastattelukysymykset:

Nimi:

Ammattinimike:

Koulutus:

Työpaikka:

1. Mitä on hyvä kohtaaminen varhaiskasvatuksessa?
2. Onko haastavasti käyttäytyviä lapsia olemassa?
3. Mitä on haastava käyttäytyminen?
4. Mitä koet haasteena kohdatessasi haastavasti käyttäytyvän lapsen?
5. Kuinka kohtaat haastavasti käyttäytyvän lapsen vanhemmat?
6. Yhteistyö vanhempien kanssa, kuinka tärkeää ja miksi?
7. Mitä olet oppinut kohdatessasi haastavia lapsia?
8. Työyhteisön tuki kohdatessa haastavaa lasta. Onko tärkeää ja miksi?
9. Toimiiko Hyvinkäällä tukitoimet erityistä tukea tarvitsevan lapsen suhteen?
10. Mitä palveluita tai apua on saatavilla?

11. Mitä haluaisit sanoa varhaiskasvattajille, kun he kohtaavat haastavasti käyttäytyvän lapsen?

12. Kuinka huolehdit omasta jaksamisestasi työssäsi?

Kiitos☺

Liite 3 Lupa haastateltavilta

Suostun, että Piia Suomi haastattelee minua opinnäytetyössään, jonka aiheena on haastavasti käyttäytyvän lapsen kohtaaminen varhaiskasvatuksessa.

Opinnäytetyön tilaajana on Hyvinkään kaupunki.

Nimeni saa tulla esiin opinnäytetyössä_____

Nimeni ei saa tulla esiin opinnäytetyössä_____

Liite 4 Esite

Haastavan lapsen kohtaaminen varhaiskasvatuksessa

"Tärkeintä elämässä ei ole se,
että näemme sen mitä on jossain kaukana,
vaan se, että teemme sen mikä on
suoraan edessämme."

-Thomas Carlyle

Haastavan käytöksen määrittely

- Impulsiivisuus
- Tarkkaamattomuus
- Ylivilkkaus
- Vetäytyminen
- Sanallinen haastaminen
- Kieltäytyminen
- Hyökkäävyys
- Arvaamattomuus
- Juuttuminen
- Vaeltelu

Haastavasti käyttäytyvän lapsen kohtaaminen

- o Ole rauhallinen
- o Ole kärsivällinen ja aidosti läsnä
- o Ole luotettava ja turvallinen aikuinen
- o Kannusta lasta
- o Vahvista lapsen itseluottamusta
- o Ohjaa lasta
- o Anna lapselle aikaa
- o Tee lapsen kanssa sopimuksia
- o Tue lapsen kuulumista osaksi lapsiryhmää
- o Huomioi lapsi
- o Anna lapsen näyttää kaikki tunteensa aidosti
- o Suunnittele toiminta etukäteen
- o Ennakoi tilanteet mahdollisuuksien mukaan
- o Myönnä itsellesi, jos väsyit
- o Hyväksy lapsen erilaisuus
- o Uskalla tarttua haasteisiin
- o Välitä ja tue lasta ja perhettä
- o Muista huumori

Työyhteisön tuki

- o On tärkeää
- o Yhteisesti sovitut pelisäännöt
- o Keskustelut työyhteisössä
- o Palautteen antaminen rehellisesti, mutta asiallisesti
- o Yhteen hiileen puhaltaminen
- o Kannustaminen
- o Arviointi yhdessä
- o Muista huumori

Rajat ja säännöt

- Uskalla asettaa rajat ja säännöt lapselle
- Puutu epätoivottuun käyttäytymiseen
- Älä käännä selkääsi ongelmallisille tilanteille
- Neuvottele asioista lapsen kanssa
- Perustelee asiat lapselle
- Sovi yhdessä lapsen kanssa pelisäännöt
- Sääntöjä ja rajoituksia ei saa olla liikaa

Vuorovaikutuksen merkitys

- Merkitys on suuri
- Kohtaaminen rauhoittaa lasta
- Lapsi tarvitsee kohtaamista kasvattajan kanssa
- Löydä aikaa kohtaamiselle lapsen kanssa
- Hymyile lapselle
- Näytä, että välität
- Ota syyliin aina kun mahdollista
- Anna lapselle tunne, että välität

Esite perustuu opinnäytetyöhön Suomi Piia (2013) Haastavan lapsen kohtaaminen varhaiskasvatuksessa.